

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA

GODIŠTE 91

STUDENI
PROSINAC
1999
11-12

Studen-i-prosinac 1999
November-december 1999

Broj 11-12
Number 11-12

Godište 91
Volume 91

Slika na naslovnici:
Dio alpinističke zbirke
u Ogulinskom muzeju
Foto: Miljenko Pavešić

SADRŽAJ

Poruka čitateljima na kraju 1999. godine	305
Dr. Borislav Aleraj: Kako je nastala alp. zbirka u Ogulinskom muzeju	306
Ivan Jakovina: Planinarsko nakladništvo u "Slavonskoj Ateni"	309
Jasna Žagar: Moje prvo hodočašće u planinu	311
Alan Čaplar: Jedno jesenje jutro u Gorskem kotaru	312
Veronika Lario: Cilj: Hunjka, 853 m	313
Vladimir Jagarić: Podžumberak	315
Milovan Buchberger: Riješen misterij Everesta star 75 godina	318
Darko Fischer: Na Masadu Zmijskim putem	325
Aleksandar Gospic: Kiša i sunce Južnih Karpat	327
Zdravko Krivošić: Obnoviti stočarske stanove na Lubenovcu	332
Katica Pavković: Feričanci i vaše "planine"	333
Ivan Jakovina: Planinari, vinogradari i lovci zajedno	334
Prof. dr. Željko Poljak: Zablude geologa Ive Velića	335
Goran Gabrić: Sedamdeset godina šipanje Vranjače	338
Dr. Borislav Aleraj: Gorska služba spašavanja HPS u 1999.	340
In memoriam	341
Tko je što u hrvatskom planinarstvu	342
Zaštita prirode	342
Planinarstvo u tisku	344
Alpinizam	345
Speleologija	347
Vijesti	347
Sadržaj 91. godišta	351

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-10000 ZAGREB, Vlaška 12, tel. i faks 01/48-16-558

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, dr. Srećko Božičević, ing. Vlado Božić, Tomislav Čanić, Alan Čaplar, prof. Krunoslav Milas i Tomislav Pavlin

IZDAVAČ I UREDNIŠTVO: Hrvatski planinarski savez, HR-10000 ZAGREB, Kozarčeva 22, tel., fax i automatska sekretarica 01/48 24 142, mobitel 098 283 709, e-mail adresa: hps@zg.tel.hr

NASLOVNA STRANICA I LOGOTIP: Senaid Serdarević Seno

TISAK: "Ekološki glasnik" d.o.o. D. Lomnica

Tiskanje časopisa omogućuje donacija Tvornice boja "Chromos" Samobor.

SURADNJA: Članke treba slati tipkane s proredom među recima, sa što većim izborom ilustracija (fotografija, dijapositiva, crteža, skica). Ilustracije se vraćaju autorima.

Izlazi u dvanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

PRETPLATA ZA 1999. godinu je 100 kuna (za inozemstvo 50 DEM), a uplaćuje se na žiro račun izdavača broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236.

VAŽNO! Na uplatnici treba u rubrici "Poziv na broj" upisati svoj pretplatnički broj (ne JMBG), jer banka izdavaču ne javlja ime uplatitelja nego samo taj broj. On se nalazi uz adresu na omotu svakoga dostavljenog primjerka, a može se doznati i na tel. izdavača. Umjesto toga može se uredništvu poslati fotokopiju uplatnice ili drugi primjerak "Posebne uplatnice". Tako će postupiti i novi pretplatnici koji još nemaju pretplatnički broj.

PORUKA ČITATELJIMA NA KRAJU 1999. GODINE

Ovim se brojem navršava 91. godište "Hrvatskog planinara". Počeo je izlaziti davne 1898. godine i kroz to dugo razdoblje od 101 godine imao je samo dva prekida - za prvog i za drugog svjetskog rata. Za posljednjega, domovinskog rata ne samo da nije prestao izlaziti, nego je, dapače, skupio priličan broj novih suradnika i usto grafički napredovao.

Hvala svima koji nas podupiru, pretplatnici redovnom pretplatom, a suradnici pisanjem priloga za koje ne dobivaju nikakav honorar - plaća im je samo vlastito zadovoljstvo što pišu i zadovoljstvo onih koji čitaju.

Istina je da nas tiše novčane neprilike, ali pretplata unatoč tome ostaje i u 2000. godini gotovo simbolična - 100 kuna godišnje, dakle, niti 10 kuna po broju. Zanimljivo je da je tisak sve jeftiniji, a poštarnica sve skuplja, tako da sada iznosi više od četvrtine troškova. Razliku će izdavač namiriti iz drugih prihoda, shvaćajući izdavanje časopisa kao kulturnu misiju a ne profitabilnu proizvodnju. Bilo bi nezamislivo da se tradicija iz prošlog stoljeća prekine u ovome našem stoljeću.

Sada nas zapravo najviše tiše dva problema, koji su toliko krupni da ih iznosimo ovdje, na uvodnom mjestu.

Prvi je pogrešno ispunjavanje uplatnica za pretplatu. Ovome je broju priložena uplatnica za HP u 2000. godini u kojoj je najvažnija rubrika: Poziv na broj. Ako u tu rubriku ne upišete svoj pretplatnički broj, mi nećemo doznati tko je uplatitelj jer je, nažalost, bankovna praksa takva da dobivamo samo te brojeve. Prema tome, uplatnicom nam ne možete dojaviti ni promjenu adrese. Svoj ćete pretplatnički broj naći uz svoju adresu u ovome broju časopisa i zato je nemojte baciti prije nego broj ubilježite u uplatniku. Na taj ćete način nama uštedjeti slanje opomene, a sebi neopravdanu gorčinu koju takva opomena izaziva. Ako ste svoj pretplatnički broj slučajno izgubili, doznać ćete ga u poslovnici HPS-a na pismeni ili telefonski upit (tel. 01/4824142).

Druga je neprilika oko 200 dužnika koji ni do danas nisu poslali pretplatu za 1999. godinu. Gotovo je nevjerojatno da je među njima velik broj "uglednih planinara", od kojih se očekuje da nas podupiru umjesto da nečasno potkradaju amatersku planinarsku organizaciju, pa čak i nakon pismenih upozorenja. Zato, tko god do sada nije poslao pretplatu, obustaviti ćemo mu časopis bez daljnje obavijesti od siječnja iduće godine.

No, i mi smo dužni jednu ispriku, i to našim vrijednim suradnicima. Naime, zbog obilja pristiglih članaka ne možemo ih sve objaviti, ili ih objavljujemo sa zakašnjnjem, neke u skraćenom obliku. Molimo ih ne samo za ispriku, nego i za razumijevanje.

Svim članovima, suradnicima i planinarima želimo

Sretan Božić i sretnu Novu Godinu

Hrvatski planinarski savez

KAKO JE NASTALA ALPINISTIČKA ZBIRKA U OGULINSKOM MUZEJU

Dr. BORISLAV ALERAJ, Zagreb

Devetog listopada u Ogulinu je u okviru obilježavanja 125. obljetnice osnutka HPD-a, danas Hrvatskog planinarskog saveza, svečano otvorena proširena postava alpinističke muzejske zbirke.

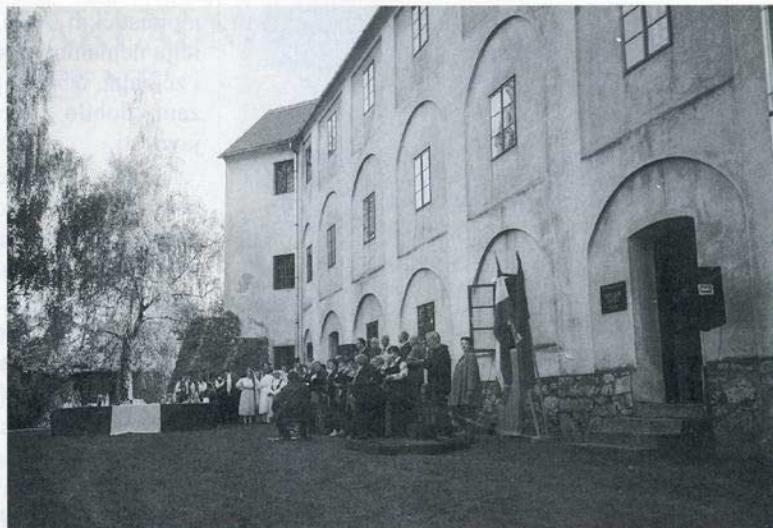
Alpinistička muzejska zbirka u Ogulinskom muzeju osnovana je 1984. i otvorena uz sjećanost 110. obljetnice HPD-a. Preuređenje i novu postavu doživjela je prije pet godina u prigodi 120. obljetnice HPD-a. Cijelo to vrijeme zbirka je na vrhunski način reprezentirala bogatu povijest našeg alpinizma, no zbog ograničena prostora nije se moglo izložiti sve što bi vrijedilo izložiti.

U proljeće 1999. uz 125. obljetnicu osnutka HPD-a, zalaganjem ing. Matije Mlinca, inicijatora nastanka ove zbirke, s ogulinskim gradskim muzejom i gradskim poglavarstvom je dogovoreno njezino proširenje na još dvije prostorije u istom katu. To je omogućilo da se mogu izložiti i stvari koje su se do sada čuvale u fun-

dusu, a također i dopuniti povjesna slika razvijaka hrvatskog alpinizma i dijelovima koji nisu bili predstavljeni, osobito izlošcima sa sve brojnijih i uspješnijih ekspedicija u svjetska velegorja, a zamisljena je i mala dvorana za predavanja i projekcije.

Najveći dio poslova oko sadašnjeg proširenja i uređenja obavili su ing. Matija Mlinac, ing. Jasmin Aleraj i dr. Borislav Aleraj, svi troje alpinisti, članovi PDS Velebit, jednog od suosnivača zbirke, uz Ogulinski muzej i HPS. Najprije je, kao i u prve dvije postave, dipl. ing. arh. Jasmin Aleraj napravila projekt interijera. Nakon nekoliko zajedničkih posjeta muzeju tijekom ljeta i osmišljanja nove koncepcije proširene zbirke, koncem ljeta je u zgusnutoj akciji za tjedan dana uređena druga izložbena prostorija, pretežno s izlošcima vezanima uz razvitak hrvatskog ekspedicionalizma. Treća soba, kao što je i zamisljeno, lijepo je uređena kao prostor za projekcije i predavanja. Pomoć u radu pružili su upravi-

Svečano otvaranje proširene alpinističke zbirke 9. listopada pred Ogulinskim muzejom
Foto: Jasmin A Aleraj

teljica gospoda Nikolina Luketić Prebežić i djelatnici ogulinskog Otvorenog pučkog učilišta. Na Dan ogulinskog muzeja i Grada Ogulina, 10. rujna 1999. novouređena zbirka je uz prigodnu svečanost, u prisustvu ogulinskog gradonačelnika, prvi put otvorena za javnost, a mjesec dana zatim, 9. listopada, svečano je službeno otvorena za planinarsku javnost u okviru svečanosti obilježavanja 125. obljetnice osnutka HPD-a.

Ogulinski pjevači, recitatori, plesači i mažoretkinje svojim su izvrsnim nastupima pred zgradom muzeja, izborom nekoliko najomiljenijih

planinarskih pjesama i šarmantnih ogulinskih narodnih plesova i napjeva, uz ostale vrijedne ljude iz grada domaćina, Ogulina, zasluzni da je ova značajna proslava bila veoma lijepa i svečana.

Prigodni govor u povodu 125 godina hrvatskog planinarstva održao je dopredsjednik HPS Nikola Aleksić, a alpinističku zbirku predstavio i proglašio otvorenom ing. Matija Mlinac. Uz razgledavanje izložbe, posjetitelji su u dvorani za projekcije mogli vidjeti izbor slika s Kleka kao i posljednje penjačke doživljaje ogulinskih

Nastup ogulinskih mažoretkinja na proslavi 9. listopada
Foto: Jasmin Aleraj

Poklon Stipe Božića: Zastava RH koja se vijorila 1. 5. 1991. na Kanchenjungi (8596 m), s potpisom Stipe Božića

Foto: M. Pavešić

alpinista u Središnjim Alpama.

Istoga je dana u dvorištu ispred muzeja, na prirodnome kamenu dovezenom iz okolice Desmerica, otkrivena spomen-ploča planinarima penjačima koji su poginuli na Kleku. Ploču je uz prigodnu riječ otkrio pročelnik Komisije za povijest planinarstva HPS ing. Matija Mlinac, zahvalivši svima koji su pridonijeli da se kamen i ploča postave.

Proslavu je ukrasio izlet na Klek po idealnom vremenu, a povratak, kao i dolazak u Ogulin, pomogao poseban autobus i turistički vlak Karlek.

Koje je značenje i vrijednost alpinističke muzejske zbirke u Ogulinu?

Ona je u ovom dijelu svijeta prva specijalizirana, posve alpinistička muzejska zbirka, jedna od rijetkih u Europi. Samim time muzej je sigurno pridonio hrvatskoj kulturnoj baštini i već je petnaest godina obogaćuje. Upisna knjiga bilježi velik broj posjetitelja, alpinista, polaznika

alpinističkih škola, planinara, no najviše posjetitelja neplaninara, osobito mladih, s raznih strana i zemalja, čime je planinarstvo, a posebno alpinizam, dobilo vrijednu i značajnu afirmaciju u javnosti.

Odlika je muzeja da sadrži gotovo isključivo izvorne izloške, dokumente i predmete, od kojih je svaki povijest za sebe, jer su pripadali nekome od penjača koji su svojim djelovanjem stvorili povijest.

Na Planinarskom društvu Sveučilišta "Velebit" iz Zagreba kao jednom od osnivača, posebno na članovima Alpinističkog odsjeka, trajna je zadaća i kulturni izazov da u skladu s osnivačkim ugovorom i dalje skrbe za izgled i razvoj ove rijetke zbirke, prikupljajući, objektivno vrednujući i izlažući materijalne dokumente o dosezima hrvatskog alpinizma.

Spomen-obilježje pred Ogulinskim muzejom planinarima koji su poginuli na Kleku
Foto: N. Aleksić

PLANINARSKO NAKLADNIŠTVO U "SLAVONSKOJ ATENI"

Scavola
IVAN JAKOVINA, Požega

Brojne i raznovrsne priredbe posvećene 100. obljetnici planinarstva u Požeštini (1898-1998) zaključene su tiskanjem knjige arhivskog djelatnika Rudolfa Helija "Stoljeće požeškog planinarstva". Djelo je predstavljeno u Velikoj vijećnici Požeško-slavonske županije 15. rujna u načnosti velikog broja Požežana.

Knjiga broji 336 stranica, uključujući 34 fotografije. Uvodni članak govori o radu požeških planinara u minulih sto godina. Trećinu knjige čine tekstovi petnaest autora, uz njihove biografije. Ostatak je arhivsko gradivo, bibliografija s imeničkim kazalom, te popis članova HPD "Sokolovac" od 1990. do 1998. godine. Autor predgovora je dr. Željko Poljak, vodeći planinarski pisac i urednik "Hrvatskog planinara".

Oduševljen izborom materijala i koncepcijom, pisac predgovora je, između ostalog, napisao: "Knjizi koju Požežani objavljaju o svom planinarstvu teško je naći preanca i po obujmu, i po kvaliteti, i po uloženom trudu. Ona je pravi spomenik planinarske misli. Sreća je požeškog planinarstva da od prvih svojih početaka u prošlom stoljeću, sve do naših dana, uvijek obiluje ljudima koji su skloni publicistici i vješti peru, bez obzira je li riječ o putopisu, novinskom izvještaju ili skupljanju povijesne građe. Dakako, mnogi će čitatelji upitati otkud u "ravnoj" Slavoniji takvo neugasivo žarište planinarstva u Požegi. Odgovor očito nećemo naći u zemljopisnim osnovama, nego u širini ljudskog duha zbog kojega se Požega ne bez razloga naziva Slavonskom Atenom".

Podudarne sudove o knjizi izrekao je dugo-godišnji planinarski djelatnik i publicist iz Našica Drago Trošelj, koji je knjigu predstavio. Jedino je zamjerio što se na njenim stranicama nisu našli tekstovi istraživača Afrike i putopisca Dragutina Lermana, te hrvatskog književnika Matka Peića, obojice Požežana po rođenju. Trošelj je svoje izlaganje zaključio riječima: "Ovom knjigom Rudolfa Helija pokazano je i dokazano

da požeško planinarstvo ima svoje slike iz pamćenja i da će imati dobru i sretnu budućnost."

I ova knjiga Rudolfa Helija nedvosmisleno govori da planinarstvo nije samo zabava, šport i rekreacija, već poticaj duhovnom stvaralaštvu. Zato ne čudi da Hrvati, uostalom kao i drugi narodi nastanjeni u gorskim krajevima, posjeduju vrijedna pisana djela o planinarstvu i životu u prirodi i s prirodom.

Prakorijeni te književnosti na našim prostorima svakako su u književnom djelu Petra Zoranića-Ninjanina "Planine", inspiriranog ljepotama Velebita i Dinare i napisanog davne 1536. godine, a tiskanog u Veneciji 1569. No, realno je uzeti 1874. godinom organizirane planinarske nakladničke djelatnosti u nas. Te godine je u Zagrebu osnovano Hrvatsko planinarsko društvo. S ponosom možemo reći da se među utemeljiteljima i prvim članovima našla nekolicina uglednih književnika i znanstvenika, rođenjem Požežani (Janko Jurković, dr. Pavao Muhić, Armin Pavić, Josip Eugen Tomić, Napoleon Špun Stričić i dr.). Zato je razumljivo što je, krajem 19. stoljeća, i u Požegi osnovana planinarska udružba. Za to su ponajviše zasluzni kulturni djelatnik, povjesničar i književnik Julije Kempf, te odvjetnik, političar i pjesnik Franjo Ciraki. Oni su autori naj-vrednijih djela vezanih za planinarstvo u Požeštini, Slavoniji i Hrvatskoj.

Tako je Julije Kempf poznat po svojim putopisima: "Od Save do Adrije, Bosnom i Hercegovinom", "Uz obalu Adrije", "Iz Požeške kotline - zemljopisne i povijesne crticice za mladež" i "Oko Psunja". Knjige su tiskane u nakladi Hrvatskog pedagoško-knjjiževnog zbora u Zagrebu i bile su obvezna školska lektira. Franjo Ciraki ostavio nam je idilični ep "Jankovo ljetovanje" u kojem opisuje ljepote Velike i Jankovca, nebrušenih dragulja slavonskog gorja.

S obnovom planinarstva u Požegi poslije II. svjetskog rata, Kempfovim i Cirakijevim putem nastavljaju prof. Antun Petković, požeški lječe-

S predstavljanja knjige "Stoljeće požeškog planinarstva". O djelu su govorili: dr. Antun Lovrić, predsjednik HPD "Sokolovac", Ivan Jakovina, utežitelj i urednik Biblioteke "Papuk", Drago Trošelj, nositelj predstavljanja, i Rudolf Heli, autor

Foto: D. Mirković

ni dr. Tomislav Sablek i drugi. Tako Petković, u nakladi PD "Sokolovac" objavljuje 1956. djelo "Ljeto i zima u požeškim planinama", a 1965. knjižicu "S požeškim planinarima Papuk-planinom". U nakladi GSS Požega, Tomislav Sablek objavljuje vodič "Velika, turističko središte Slavonije". I prvi prospekt Velike, autora Milana Nikšića, objavili su požeški planinari. Zajedničkim nastojanjem slavonskih planinara, 1981. godine, uz pomoć ing. Zlatka Smerke i publicista Tomislava Đurića, a u nakladi tiskare u Varaždinu, objavljena je planinarsko-turistička karta "Slavonsko gorje".

U nastajanju da se dinamizira i bolje osmisli nakladništvo Društva, 1984. godine utežiteljena je Biblioteka "Papuk". Zadaća joj je bila da uz publikacije planinarskog sadržaja, objavljuje i druge tiskovine namijenjene ljubiteljima prirode: naljepnice, razglednice, planinarsko-turističke karte...

Prva knjižica novopokrenute Biblioteke objavljena je pod naslovom "Ljepote krajolika Požeškog gorja". Okosnicu je činio tekst Antuna Petkovića, uz priloge, fotografije i crteže drugih autora. Istovremeno objavljena je i razglednica s

reprodukциjom slike Miroslava Kraljevića "Požeška dolina". Sve to bilo je posvećeno obljetnici požeškog planinarstva i Julija Kempfa.

Proteklo je punih deset godina do novih naslova. Tako u 1994. godini izlazi zbirka pjesama Milana Kaučića pod naslovom "Duge brazde", te zbirka aforizama istog autora. Objavljena je i knjižica Rudolfa Helja "Zapis iz požeškog kraja". Tema nije bila planinarska, ali je njen autor bio član Društva. Naime, odlučeno je da se objavljuju zanimljivi tekstovi s neplaninarskom tematikom, ali uz uvjet da je autor aktivan član "Sokolovca". I konačno, u povodu Sleta planinara Slavonije 5. lipnja 1994. na Papuku, na lokalitetu Duboka, tiskana je razglednica s crtežom pleterničkog planinara i slikara Dragutina Keipića.

Dakako, najznačajnije djelo objavljeno u nakladi HPD "Sokolovac" i Biblioteke "Papuk", svakako je Heljevo "Stoljeće požeškog planinarstva". Što će nam donijeti novo stoljeće, kada je riječ o nakladničkoj djelatnosti, teško je reći unaprijed. Nadajmo se da će biti plodnije i bogatije.

MOJE PRVO HODOČAŠĆE U PLANINU

JASNA ŽAGAR, Sesvete

Proljeće je dolazilo svome kraju, ljeto tek sramežljivo kucalo na vrata, a među mojim planinarkama je zavladalo pritajeno uzbuđenje. S nekim tihim žarom šaputali su o Snježnoj Gospi, o kapelici, o planinarskom hodočašću. Više od samoga blagdana zainteresirao me taj plam u očima mojih planinara. Pa što to oni tako pritajeno očekuju?! Čemu se nadaju?!

Toga dana odlučih i ja promijeniti rutu te se preko Čučerja i mimo kapelice Marije Snježne uputih na Lipu. Iznenadilo me mnoštvo planinara i mještana Čučerja koji su u nekom pritajenom zanosu, u nepreglednoj koloni, žurili ka kapelici. Prolazeći kroz plodne voćnjake i mirisne livade obasjane suncem razmišljala sam o netom vidjenom, o onome što me čeka na cilju. Pa to je samo još jedno u bogatom nizu Marjanskih svetišta diljem Hrvatske. Iz misli me prenuo poznati glas. Naš Ante ne propušta ovaj dan. I on u veselju dugim koracima grabi ka kapelici. Svojim pričama iz bogatog planinarskog staža uveseljava me i krati mi put. Njegovo oduševljenje kao da je prelazilo i na mene. No, to moje ushićenje nestalo je s dolaskom na cilj. "Zar toliko uzbuđenja zbog ove neugledne kapelice?" - pomislih. "A i misu treba čekati više od sata. Ali, kad sam već tu, da vidim što slijedi." Zavirih u kapelicu. Novo iznenadenje uzburkalo je moje emocije. Stihovi, prekrasni stihovi uklesani u ploču probudili su moju radozonalost.

"Gori divnoj spokoj i ljepotu daješ
Plamen zvijezdo vjere poj
Sačuvaj nam mir i vjeru čistu
Sav hrvatski narod svoj."

Mnoštvo ljudi talasalo se šumom oko kapelice, kad se šumom zaorila pjesma. Stizao je svećenik u pratnji hodočasnika. Kroz dim i mirise ognjišta i pečenih kobasicu pečenjara i hljebarica, čiji su se štandovi nizali duž šumskog puta, izronila je svećana povorka.

"Rajska Djevo, Kraljice Hrvata, naša Majko, naša zoro zlata..." zaorilo se iz grla svih prisut-

nih. Pa tko da sakrije suze? I ne treba ih skrivati. One samo pokazuju dubinu duhovnog i emotivnog doživljaja hodočašća u planinu. Prisjećaju se "romari" svega zla što im pritišće dušu: rata, neimaštine, izgubljenih snova, ugaslih ljubavi. I mole Gospu Snježnu da im ne ugasi nadu.

Hodočasnici grupno napuštaju ovo sveto mjesto. Neki malo dalje na brijezu, drugi na livađi, treći na obližnjim klupama medusobno podijele ručak, a onda zapjevaju, i možda razmisle o svećenikovoj poruci: "Neka sva'ko ovo sveto mjesto napusti kao bolji susjed susjedu, bolji prijatelj prijatelju, bolji brat bratu, bolja sestra sestri."

A u srcima nam i dalje zvoni pjesma koja se u tom svečanom trenutku uzdigla do neba: "Lijepa naša domovino, oj junačka zemljo mila, stare slave djedovino, da bi vazda sretna bila..."

Našeg Antuna više nema, ali njegova nada i vjera u snježnu Gospu žive i danas. I još nešto. Nada i ljubav ne žive u kićenim tornjevima, zlatom i draguljima optočenim oltarima ni u freskama oslikanim kupolama. I nada i ljubav žive u srcu.

Marija Snježna na Medvednici

Foto: T. Pavlin

JEDNO JESENJE JUTRO NAD GORSKIM KOTAROM

ALAN ČAPLAR, Zagreb

Svetlo novog dana još nije dotaknulo nebo povrh Gorskog kotara, a ja sam već bio budan. Ležao sam otvorenih očiju gledajući u tamu u kojoj se nije vidjelo savršeno ništa. Sve je bilo utonulo u gluhi noćnu tišinu, koju je povremeno prekidalo nečije disanje u snu. Pokušam se prisjetiti gdje sam. To zapravo i nije važno, jer je očito da nisam kod kuće, već negdje u planini. Ipak, zaokupljaju me slike jučerašnjeg dana. Došli smo u kasno sunčano popodne iz Skrada, preko Skradskog vrha i Kiclavijih jama, ovamo na Javorovu kosu, navečer naložili vatrui kasno se prepustili snu.

Trebalo bi još spavati, ali sada već budan i svjestan gdje se nalazim ne mogu ponovno utočiti u san. Još nije svanulo, a ja ne mogu zaspasti. Možda bi bilo najbolje iskrasti se van i prepustiti se slikama svitanja. Teško mi je ostaviti ugodnu toplinu pokrivača, ali ne mogu se ipak odhrvati želji da ne pokušam. Potiho otvorim vrata i zapljušne me prohlađna svježina i mir jutra. Navučem gojzerice i otputim se dalje od kuće da zagrijem usnule mišiće. Kroz stabla ipak primjetim bistro rumenilo koje na istoku najavi svitanje. Poželim se uspeti na razglednu piramide i naužiti se vidika koji se pruža s vrha.

Tek na vrhu podižem pogled i prepustam se stvarnosti, koja me na najljepši način obdarí pri-zorom kakav se pamti cijelog života. Ispuni me bistrina jutarnjeg neba i vidik ograničen jedino zakriviljenosću naše planete i obrisima planina što se plave na obzoru. U dolinama mirovalu prozračne maglice, cijeli Gorski kotar bio je nadohvat ruke, a na obzoru, obojanom u meko rumenilo, nizali su se vrhovi. Raspoznajem otoka što nadvisuju maglu. Mirkovica i Turmin, Bjelolasica i Višnjevica nadohvat su ruke. Malo dalje, ali opet nestvarno blizu, vide se Risnjak i slovenski Snežnik. Još dalje naziru se Žumberak, Plešivica, Medvednica, a daleko iza njih, kao na samome rubu svijeta, ocrtava se prepoznatljiv obris Kamniških Alpa. Unatoč udaljenosti, svaka sjena savršeno se razabire i čini

prepoznatljivim svaki vrh. Poklonim pogled dajnjama i prepustim mislima da plove u beskonačnost.

Preplave me osjećaji, neograničeni i beskonačni, baš kao i ovo prostranstvo nad kojim lebde moje oči. Postupno me obuzima osjećaj one ugodne smirenosti i punoće koji se pojavljuje u trenucima potpunoga zadovoljstva. Učini mi se da još nikada nisam s takvim oduševljenjem promatrao šumovito prostranstvo oko sebe, upijao boje svitanja koje se zbivalo oko mene i u meni, u svoj svojoj ljepoti poput najraskošnije svečanosti. Obožavam takve trenutke, ta vedra jutra kada su planine pune izuzetne tišine, tišine koja zaglušuje i ispunjava uši. Volim mir osamljenih vidikovaca, žubor tihih potoka, plavetnilo neba, zelene ili, u jeseni, žutosmede boje šume i sve njezine nijanse. Volim prolaziti nepoznatim putevima, stajati na planinskim vrhuncima, osjećati se bezgranično slobodnim i mirnim - i pritom biti svjestan svoje sreće. U takvima trenucima bar na trenutak dobivam dojam da vrijeme nije prolazno, već trajno i vječno. Ipak, znam da je to samo privid, jer vrijeme i život jesu dragocjeni upravo zato što prolaze. Orobljeni syakodnevicom, prečesto nemamo vremena i mira da shvatimo koliko uistinu neizmjerno vrijede te blagodati.

Ponekad se dogodi nešto zbog čega u planinama tražim upravo taj osjećaj. Dogodi se da se povremeno zaustavim i upitam kamo žurim, što tražim ovdje, što mi je činiti. Postoje mjesta i putevi na koje odlazim kada osjećam potrebu da obnovim svoju sreću, podsjetim se da sam u biti sretno biće te iznova postanem svjestan vlastite svrhe i smisla. U tim trenucima nisam sam, već u okruženju prirode, životinja, šume, tišine, sunca i bezbroj drugih malih, nekome možda bezznačajnih stvari. Upravo u prirodi pronašao sam prvi put svoju radost i postao svjestan da je ona svrha mojega života. Od tada je otkrivam u sebi i drugima na različite načine, uvijek iznova i uvijek lješu. Koliko su mi samo puta planine u svojem

okrilju pružile toliko željenu utjehu i mir! Razgovor s prirodom naučio me da živim smirenio, da volim svijet takav jest, da osluškujem život tamo gdje je on bezobličan, a pronadene radosti doživljavam kao svoju najdublju bit.

Uvijek kada se iznova nađem sam s planinom i prepustim se radostima kojih ovdje ima u izobilju, ispunja me osjećaj potpunog savršenstva, ljubavi za sve oko mene i u meni. Nije preterano reći: to je prava, iskrena i duboka ljubav, uvijek uzvraćena i nikad iznevjerena. Ljubav koja smiruje i uzvraća, koja ispunjava i dariva. Ona se uči polako i događa se onda kada mi je najviše potrebna i kada je najviše želim. I planina ima svoja raspoloženja; nekad je kišovita i tmurna, hladna i nepristupačna, a nekad nasmejena, puna sunca i blještavila razlivenog u

šarenilu boja i preljeva. U nju treba ulagati mnogo vremena i pažnje, učiti o njezinim raspoložnjima i razumijevati njezine male znakove. Pa ipak, voljeti planine nije uzalud - voljeti nikad nije uzalud.

Voljeti ovaku ljepotu uistinu nije teško. Ne mogu se dovoljno osvijestiti savršenosti trenutka. Preda mnom gotovo ništa više ne postoji, sretan sam onoliko koliko čovjek uopće može biti sretan. Iznenada, zabljesne me topli sjaj jutarnjeg sunca. Osjećam njegovu toplinu na licu. Vrijeme opet počinje teći, a nebom se razlije izuzetna nijansa plave boje. Sav krajolik zabilista carolijom jeseni, a daljine progutaju obris Alpa.

Moje im lice uzvrati osmijehom ponovno pronadene radosti.

CILJ: HUNJKA, 853 m

Nedjeljom ujutro s ruksakom na leđima u pravcu Mihaljevca čekam tramvaj. Četrnaestica je već ugodno popunjena. Sljeme, misle svi. Imamo ugovoren sastanak "kod Tunela". 19. 9. 1999. Zagreb uz Savu u magli, prazan je, pust, bez automobila. Ispran, umiven noćasnjim vodenim zmijolikim šmrkovima. "Kod Tunela" je lokativ za planinarski Jelačić plac. Samo to i ništa više. Jer, tunel je mračno, vlažno i neosvijetljeno kameni nadsvode, nadstrešnica Medvednice. Medvednica, ili Sljeme po zagrebački, otok je dug četrdeset kilometara, poput otoka Korčule. More pod njezinim, medvjedičjim hridima dodiruje s južnih padina grad Zagreb, na sjeveru je zelenilom zaljeva Hrvatsko zagorje. Medvjedi su na Medvednici odavna odsanjali svoj zimski san, izumrli i potonuli u zaborav. Ostalo je samo ime. I švicarska metropola je ime dobila po medvjedu (Bern - njem. Bären - medvjedi), a pravi lički medvjedi izabrani su i preseljeni u posebne nastambe izgradene u utrobi stare gradske jezgre maloga parka u središtu grada Berna.

Podsljemenski početak tunela ispod gore, čiji je najviši vrh 1035 m, otvara nam širom začudene oči, stvara sučut i strah kod hodanja. Raz-

VERONIKA LARIO, Zagreb

rovanog je kolnika kojim se tetura naslijepo, oprezno, da se ne spotakne o komadiće kamenja iz ispvraćane ceste. Na izlazu iz toga mračnog hodnika, koji je nekad imao električno svjetlo, naziru se u mraku staklenke od lampi, lampaju se na isčupanim žicama batrljci čeznutljivih slutnji prolaznika. Imao je tunel i asfaltiranu cestu. Možda i osoblje zaduženo za njegovo održavanje. Na zidu tunela od zelenog škriljevca, na izlazu i pri dnevnom sjaju, svakog gosta pozdravi vulgaran grafit pornografskog sadržaja ispisani adolescentnim rukopisom, zapeo tu mračnim nemarom.

Mladih planinara gotovo i nema. Izgurani doma, noćas kasno iz gradskih diskotača, spavaju.

- Bilo bi dobro da s nama planinare i naša djeca, naši unuci, kaže neka gospoda. Neka se ne ponovi slučaj jedne moje poznanice. U sklerotičnom očaju udala se za liječnika kirurga iz zagrebačke bolnice. Ponadala se još poživjeti uz njegovu pomoć. Unatoč razlici u godinama od pola stoljeća. Toliko je, naime, on bio mlađi od nje. Povela ga je jednog lijepog dana za ručicu na vjenčanje i na radost matičaru. - Mi se volimo, mi se volimo, ponavljal je ne primje-

ćujući podrugljivo smjehuljenje. - Je li brak uopće konzumiran ili nije znaju samo oni, ali starica je brzo završila u staračkom domu i тамо за nekoliko mjeseci umrla. Doktor se proširio na prevelik stan, razvrgnuo prethodno s njezinom nećakinjom (a to sam, eto, ja, otelo joj se priznanje) ugovor o doživotnom uzdržavanju i s lakoćom ostvario svoju zamisao.

Proučio odlično njezin zdravstveni karton. Najprije je dobro upoznao tajni predmet želja, njezin stan, a potom se pobojao da bi mogao ostati bez njega.

Obijesni usplahireni povjetarac baca u piramidalnom kovitlaku otkinute tanahne žuto-crveno-zlatne listove. - Bukva, znate li, izvor je čudesne energije, kaže gospodin koji je uvek ispred mene i savršene kondicije. - I zato ti često kod uspinjanja u kratkim odmorima grliš stablo bukve, umjesto žene.

Sklanjam se gospodi latalici.

Staze su brižljivo markirane: poneka gljiva, grm prorijeđenih kupina, netaknut cvijet. Spotičemo se o srušena stabla, osušene grane i upadamo u blatnjave lokvice vode. Izvor dragocjene pitke vode istječe iz probušena stabla kao iz slavine u kućni umivaonik. Vitki biciklisti u žutim majicama prebacuju bokove desno-ljevo, ja-

šući metalne dvotočke.

Iz čistilišta se strmim, vijugavim, pa ravnim putevima i putićima, stazama i stazicama, jednosmjernom ili pak dvosmjernom cestom za automobilski prijevoz, stiže na odredište: Hunjka, 853 m. Na istoj nadmorskoj visini, na razmeđu Zagreba i Zagorja, dvije su Hunjke: stara i nova. Nova, obnovljena, uljepšana, ocvijećena, otravljena, i nova Hunjka, koja je stara Hunjka, jer je izgrađena davno, hotelskog je tipa, s velikom terasom, posvećena izletnicima. I nizovima celula za skupljanje sunčane energije. I dok se Zagreb rasanjivao u maglenim kapljicama rose, smogast i skriven pogledu oka, pred kišu najavljenu prije osam dana, s druge strane tunela otkinuo se komadić vedroga beskraja kojem je sjajilo sunce. U tom sunčanom perivoju stajali smo mi, capkali planinarskim cipelicama, izrezbareni štapovima, hrgastim prutovima oslojeni.

Na vrhu, uz Rimsku cestu, novo je, sada blagoslovljeno raspelo, na kojem se zgradio Krist u ogradi od lijevanog željeza. Posut je mirisni vrt cvjetnim primjercima što rastu po Zagrebačkoj gori. U zapaljenim svijećama titraju sjajni pogledi nasmijanih posjetitelja kojim ga okružujemo. Lijevo i desno natkrile su dvije kuće Hunjke. Neka svaki dan bude svečan kao otvorenje.

Dom zagrebačkih obrtnika na Hunjki

Foto: Ž. Poljak

PODŽUMBERAK

VLADIMIR JAGARIĆ, Zagreb

Mnogi su me planinari, obilaznici uzdužnog Planinarskog puta Žumberkom (PPŽ; organizator PD "Monter-Zagreb), pitali zašto smo uspostavili dionicu puta Hartje - Podžumberak - Tomaševci kad postoji mnogo lakša i jednostavnija varijanta od Hartja do Tomaševaca odvojkom ceste kod predjela zvanog Zid.

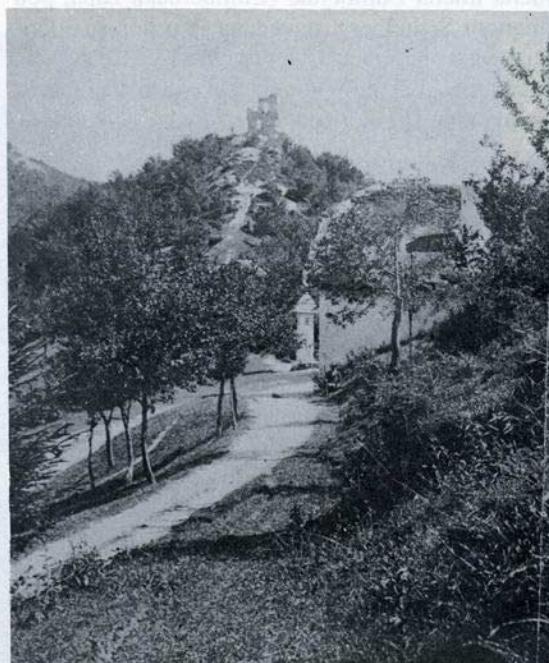
Unatoč tome što je ta lakša varijanta nazvana u vodiču "Planinarski put Žumberkom" kao "seniorska" (treba ponekad čitati i opis puta), evo objašnjenja zašto smo se odlučili na "teži" put.

Na maloj travnatoj visoravni, na predjelu Podžumberak, petnaestak minuta od sela Žumberka (Bernardići), nalaze se u prekrasnom krajoliku na okupu spomenici kulturno-povijesne baštine Žumberka: "Žumberački pil", župna kurija i crkvica Sv. Nikole, a na vrhu brda, na nekad zvanom "Gradskom brdu", nalaze se ostaci utvrde Novoga grada Žumberka. Ne tome baš tako davno, bila je u blizini pila i zgrada stare graničarske škole. Ovi materijalni spomenici svjedoci su nekadašnjega bogatog života. Povezanost prirode i kulturne baštine razlog je što dionica od Hartja do Tomaševaca vodi "težim" putem.

Posebnu draž ovom predjelu daje "Žumberački pil", vitki četverokutni zidani poklonac. Kao čuvar stoji na prilazu visoravni. Njegova ljepota i sklad s krajolikom izazivaju divljenje i poštovanje. Iako su njegove strane oprane od kiše i načete sunčanom svjetlošću, još uvijek su po-stojane i tvrde. Sudeći po izgledu i namjeni gradnje, vjerojatno je vršnjak crkve i Novog grada Žumberka. Šindra (hrastove dašćice) na sićušnom krovištu dosta je dobro sačuvana, a ispod krovića uočljive su četiri niše u kojima su nekoć bila smještena četiri kipića evangelista. Uz pil su vezane mnoge priče i legende. Prema pučkoj predaji služio je kao zaštitni znak od kuge, tzv. "kužni pil". Kod njega je i sastajalište zlih duhova, jer stoji pored križanja puteva, a prema prastarom vjerovanju sve nedaće dolaze pu-

tevima. Križanje puteva zborno je mjesto vještica. Služio je i kao "stup sramote". Podanici starog grada koji su se ogriješili o "zakon", bili su vezani za "stup sramote". Bili su to neposlušni vojnici-krajišnici, deserteri, kradljivci i žene preljudnice. Kažnjavani su šibanjem i bičevanjem, a kazna se obavljala nedjeljom u jutarnjim satima uz nazočnost krajiškog časnika i mještanina.

Župna sv. Nikole jedna je od najstarijih crkava u Žumberku. Pretpostavlja se da je građena 1654. godine. Spadala je pod upravu Vojne krajine, a za njeno održavanje brinuli su se žumberački kapetani. Prostor ispod ulaza, ispod zvonika, nadsvoden je lijepo oblikovanim kasnogotičkim lukom. Bila je to nekada velika župa. Obuhvaćala je sve rimokatolike srednjeg i istočnog Žumberka, no danas ima svega oko 250 žitelja. Nema stalnog župnika, njome upravlja žup-

Ruševine novoga grada Žumberka 1908. godine

nik iz Pribića. "Crkva Sv. Nikole lijep je i reprezentativan spomenik graditeljstva žumberačkog kraja" (M. Kruhek).

U neposrednoj blizini crkve nalazi se napuštena barokna kurija, nekadašnji župni dvor ţupe Sv. Nikole; potječe iz 1744. godine.

Od pila do župnog dvora postojao je drvoređ starih visokih borova koji su posjećeni 1946. godine. Nenadoknadiva šteta!

U Žumberačkoj gori, osim starog grada Tuščaka (planinari ga sve više posjećuju), postojala su još dva značajna srednjevjekovna stara grada: Stari grad Žumberak i Žumberak grad, koji još nazivaju i Novi grad Žumberak.

Ruševine Starog grada Žumberka ili Kekićgradine (prepostavlja se da je sagrađen u 12. stoljeću) nalaze se na vrhu brežuljka u dolini Kekić-Drage, oko 1 km južno od zaseoka Stari Grad (Kekići). Grad je promijenio mnoge gospodare, a posljednji su mu bili vojvode Habsburške monarhije.

Na restauriranim temeljima kapele Sv. Križa, pokraj zidina drevnoga Starog grada Žumberka, 14. rujna 1996. održano je euharističko slavlje povodom proslave 700. godišnjice prvog spomena imena Žumberak. (Žumberačka župa, pod imenom Sichelberg, navedena je u popisu Akvijske patrijaršije iz 1296. godine.)

U vrijeme naseljavanja uskoka u Žumberak polovicom 16. stoljeća, Stari grad Žumberak se

"Žumberački pil" u Podžumberku

Foto: V. Jagarić

napušta i za obranu od turskih napada gradi se utvrda Novi grad Žumberak. Grad postaje sjedište žumberačkih kapetana koji su bili obdareni

"Krajiška škola" u Podžumberku

epitetom Veliki. Povijest spominje kao kapetane grofa Petra Zrinskog i grofa Petra Erdödyja. U 18. stoljeću, točnije 1793. godine, stradao je u požaru i otada su od njega ostale samo ruševine.

Utvrda je stajala na vrhu stožasta brijega, na visini od 386 metara. Prema njoj je nekoć vodio kolski put, danas zarastao grmljem. Prilaz je vrhu moguć zapuštenom stazom i nije naporan. Temelji grada (postoji zapravo samo još jedan zidić) zarasli su grmljem i prekriveni zemljom. Porušeni kameni materijal bio je nakon rata upotrijebljen za popravak ceste i gradnju škole u Kupčini Žumberačkoj.

U doba Vojne krajine sagrađena je nedaleko od pila graničarska škola, koja je između dva svjetska rata radila pod imenom "Krajiška škola". Bila je prekrivena krovom od slame. U nju su dolazili đaci iz okolnih sela i zaselaka, tada još prilično dobro naseljenih. Škola je prestala s radom 1942. godine, a posljednja učiteljica bila je Draga Popović, koja je u ovoj školi provela pune 22 godine. Nažalost poslije rata zgrada je porušena, a od upotrebljivog građevinskog materijala sagrađena škola u Kupčini Žumberačkoj. Neoprostiva je to greška, jer je to bila još jedina sačuvana zgrada graničarske škole iz doba Vojne krajine.

Rijetko tko dolazi u ove predjele. Najčešće su posjetitelji vlasnici okolnih kućica za odmor, te obilaznici PPŽ. Predio oživi jedino prigodom skromnog proštenja u čast sv. Nikole. 6. prosinca.

Na južnoj strani ispod brijega, bilo je u doba Vojne krajine malo jezerce u kojem je bilo riba. Mještani to danas močvarno tlo nazivaju ribnjak.

Vjerujemo da će Podžumberak postati poznatiji nakon nedavna proglašenja Žumberka i Samoborskog gorja parkom prirode i da će njezini spomenici ući u program obnove spomenika kulture Žumberka. Vjerojatno će tada postati i cilj jednodnevnih planinarskih izleta. Prijedlog trase: Kostanjevac - Žamarije - (selo) Žumberak - Podžumberak - Tomaševci - Gornja Vas ili Tomaševci slap Sopot - Sošice. Silazak s Hartja (kontrolna točka PPŽ-a) u selo Žumberak preko napuštenog zaselka Grgetića na nekim je mjestima teže prolazan, ali je izvediv s malo više opreza. I uspon do Tomaševaca iz Blaževca nije opet tako strm da se ne bi mogao svladati bez većeg npora.

Treba doživjeti i uživati u prirodi ovoga kraja, prožetog spomenicima slavne žumberačke prošlosti.

Crkva sv. Nikole u Podžumberku

Foto: V. Jagarić

RIJEŠEN MISTERIJ EVERESTA STAR 75 GODINA

Pronađeno tijelo Georga Mallorya

MILOVAN BUCHBERGER, Zagreb

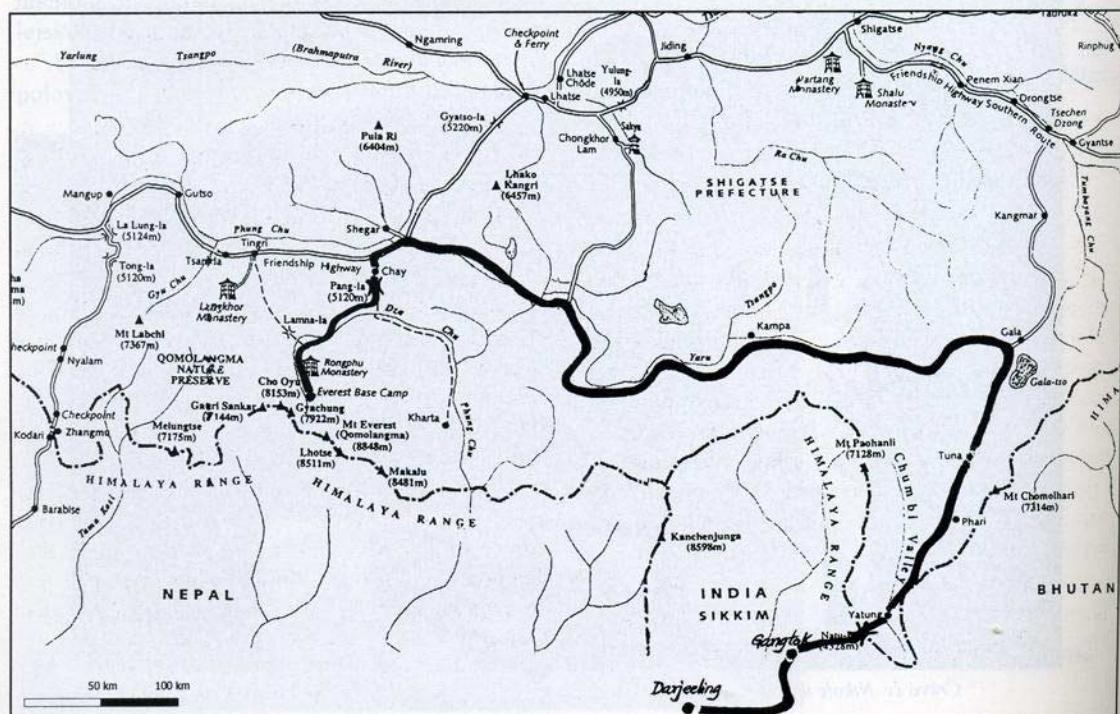
Osmi je lipanj 1924. godine, 13 sati. Mallory i Irvine visoko su na Sjeveroistočnom grebenu Everesta. Noel Odell opaža ih na trenutak s kilometarske udaljenosti kao točkice koje užurbanio napredaju. Oblak mu zastire vidik i nitko za njih više nije čuo ... Mallory i Irvine odlaze u legendu. Ovaj dogadjaj prije 75 godina bio je temeljem romantičnih nagađanja jesu li hrabri penjači ipak uspjeli osvojiti vrh.

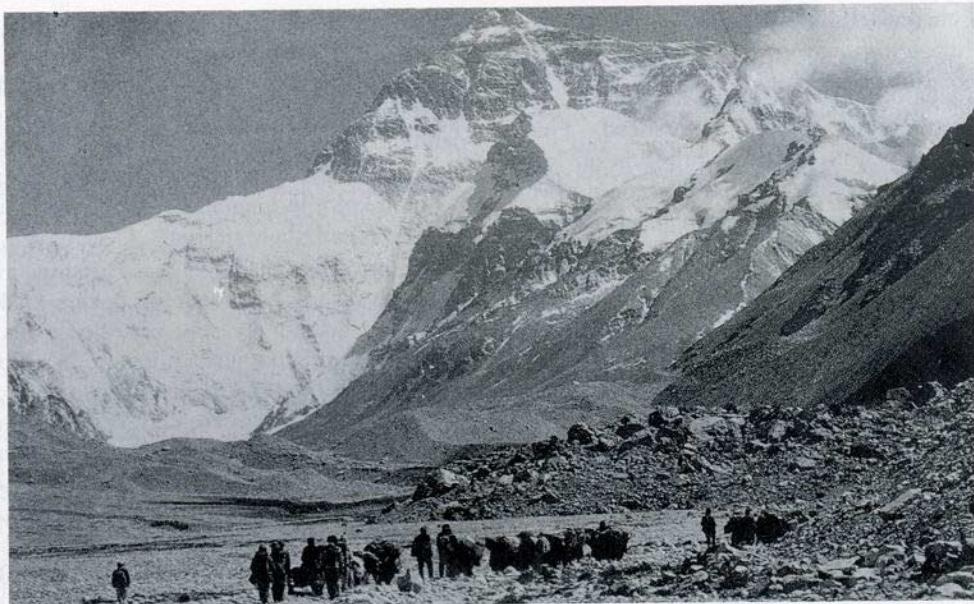
Priča je smještena u doba kad Europa teško zacjeljuje rane tek završenoga I. svjetskog rata. Pustolovni topnik, Velšanin George Leigh Mallory, rođen 1886. godine, teško se može pomiriti s pomalo dosadnjim životom srednjoškolskog profesora književnosti u provincijskom mjestu Birkenheadu smještenom na ulazu u Liverpoolski zaljev.

Nepokolebiti osvajački duh britanskih alpinista ne mogu u to vrijeme zadovoljiti teški smjerovi i vrhovi Alpi već izazov traže isključivo u pokoravanju najvišeg vrha svijeta Mount Everesta (8848 m), koji se nalazi na granici, za strance zabranjenih država Nepala i Tibeta.

Britanska oopsija Himalajom počinje davne 1852. godine kada u tijeku Velikog trigonometrijskog izmjera Indije geometar Radhanath Sikhdar otkriva najviši svjetski vrh (koji se duduše nalazi u udaljenom Nepalu). Nakon obrade i potvrde mjerjenja, glavni mjernik Sir Andrew Waugh 1865. godine vrh i planinu naziva imenom sir Georga Everesta, začetnika triangulacijskog izmjera Indije. Izvorni lokalni naziv planine je Tschoumou Lancma, dok rukopisi pohranjeni u obližnjem Rongpu samostanu govore o božici zaštitnici planine Miyo Langsagma.

Početkom 20. stoljeća odvažni istraživači

Sjeverna stijena Everesta iz Baznog logora (5200 m)

svladavaju izazove Sjevernog pola (1909. g. Robert Peary) te Južnog pola (1911. g. Roald Amundsen), pa Britancima, nakon stanke istraživačke groznice zbog 1. svjetskog rata (1914-1919) ostaje dokazivanje i prestiž osvajanja ovoga "Trećeg pola". Tibet 1912. nakon raspada Kineskog carstva dobiva autonomiju koja je pod izraženim britanskim utjecajem. Stoga istraživači koriste sve moguće diplomatske veze kako bi Dalaj Lama odobrio ulazak ekspedicije na Tibet.

Prva ekspedicija 1921. godine

Dozvola Tibetanske vlade dobivena je 1921. i odvažna mala grupa britanskih alpinističkih entuzijasta, prirodnjaka i geometara pokušava obaviti izvidanja kojima je cilj pronalaženje pravca i puta osvajanja Mt. Everesta. Pothvat započinju 13. svibnja 1921. pod vodstvom irskog aristokrata, pukovnika C.K. Howarda Burya iz krajnje indijske brdske postaje u Darjeelingu, gdje s udaljenosti 200 km vide svoj glavni cilj, Mt. Everest. Mukotrplno pješačenje od 800 km traje 6 tjdana.

Konačno, 26. lipnja na kraju ledenjačke doline postavljaju Bazni logor (5200 m) u podnožju veličanstvene Sjeverne stijene Everesta.

Od samog vrha Everesta logor je udaljen 17,5 km, dok se 8 km južnije nalazi Rongpu samostan (4980 m) koji im je poslužio za opskrbu hranom i gorivom. Obilazeći i kartografski bilježeći mnogobrojne pristupe s tibetanske strane, na lokaciji se zadržavaju do kraja rujna. Optimalan pristup Everestu pronalaze u obilaženju Changzeng masiva (7583 m) s lijeve strane preko Istočnog Rongpu ledenjaka.

Krajnji visinski doseg ekspedicije ostvaren je 23. rujna usponom na Sjeverni prijevoj (7066 m), koji su pod vrlo lošim vremenskim uvjetima ostvarili Mallory, Bullock, Wheeler i 10 Šerpi. Vjetar olujne snage na Sjevernom prijevoju ubrzao je ugasio svaku nadu u mogućnost daljnog penjanja, ali su s tog mjesta jasno mogli prepoznati široki greben na lijevoj strani Sjeverne stijene koji se proteže do gornjeg Sjeveroistočnog grebena Everesta, kao moguć pristup svladavanju vrha. U pismu 29. rujna supruzi Ruth, Mallory o tome s ushićenjem piše: "... nosio sam taj podvig na svojim leđima do kraja, a naše je napredovanje spriječeno vjetrom pri kojem ni jedan čovjek ne bi mogao preživjeti duže od sata. Bilo kako bilo, mi smo odredili put do vrha svakom tko se odvaži na najveću pustolovinu".

Druga ekspedicija 1922. godine

Sljedećeg proljeća 1922. Everestu pristupa mnogo jača britanska penjačka ekspedicija (Mallory, Somervell, Norton, Morshead, Finch, Bruce), koja već uteviljenim pravcem od Istočnog Rongpu ledenjaka preko Sjevernog prijevoja pokušava napasti vrh. U prvom naletu, penjući se bez uporabe dodatnog kisika - Mallory, Norton i Somervell uspiju se gotovo do kraja Sjevernog grebena na visini od 8100 m. Šest dana nakon njihova pokušaja iz Logora V (7770 m), uz pomoć boca kisika, George Ingle Finch i Geofrey Bruce uspijevaju dosegnuti snježni trokut ispod "Prve stepenice" Sjeveroistočnog grebena i zabilježiti rekordnu visinu: 8380 metara.

Podvig Finch-a i Brucea izведен s bocama za kisik unosi sve žešća neslaganja među članovima ove ekspedicije. Najreakcionarniji stav protiv njihove uporabe iskazuje upravo Mallory koji tvrdi da je "plin" nesportski i beskoristan, a uz to se nikako ne može priviknuti klaustrofobičnog osjećaja nošenja maske na licu. Želja za dokazivanjem toga stava vjerojatno je bila razlogom njegova tvrdoglavog inzistiranja na još

jednom neplaniranoj - trećem pokušaju, kojim bi uspio nadmašiti visinu Finch-a i Brucea. Treći je nalet 3. lipnja okončao tragično jer ga Mallory ishitreno započinje nakon obilnih snježnih padalina. Velika je grupa četiri dana kasnije, penjući se prema Sjevernom prijevoju, pokrenula lavinu u kojoj je poginulo sedam Šerpi i krivnja je teško opteretila Malloryja.

Po povratku ekspedicije u Britaniju intenziviraju se rasprave o uvođenju boca s kisikom u alpinizam. Malloryev stav ponešto je blaži, ali ostaje principijelno nepromijenjen: "Kad pomislim na penjanje sa četiri boce kisika na ledima i masku za kisik na licu - Bože, to gubi svoj šarm". U raspravama British Alpine Cluba utjecajan član J. P. Ferrar suprotnog je mišljenja: "Strogo uzevši, ne mislim da je kisik veće umjetno pomagalo od same hrane". Raščlanjujući razloge veće brzine uspona Finch-a i Brucea na dionici iznad Logora V (7770-8380) te osobna iskustva teškoča penjanja na tim visinama, Mallory ipak dolazi do zaključka da je dodatni kisik neizbjegljiv te postaje čvrstog uvjerenja da je bez uporabe boca s kisikom nemoguće osvajanje Everesta.

Britanska ekspedicija 1924. godine. Irvine stoji prvi s lijeva. Mallory stoji do njega

Treća ekspedicija 1924. godine

Treća ekspedicija osvajanja Everesta planirana je za 1924. godinu. Mallory za još jedan pokušaj, što zbog svojih 37 godina, što zbog dobrog posla u Cambridgeu kamo se preselila cijela obitelj, nema baš prevelikog oduševljenja. Svestan je da su u 10 godina braka supruga Ruth i njegova osam, sedam i tri godine stara djeca zbog ratnih zbivanja, ekspedicija na Everest i serije predavanja po svijetu, imali malo od njega. Privlačnost osvajanja Everesta ipak je pobijedila, Mallory i pored sumornih misli: "To će više nalikovati ratu nego penjanju" donosi odluku o pridruživanju ekspediciji. Prijatelju Geoffreyu Keynesu ipak se pesimistički povjerava: "Ne vjerujem da će se vratiti".

Tako početkom svibnja 1924. iskusni penjači i brojna logistika u vrlo optimističkom raspoređenju postavljaju Bazni logor pod sjevernom stijenom Everesta. No, čini se da je od početka sve već krenulo u krivom smjeru. Voda ekspedicije Charles Bruce oboljeva od malarije i odustaje. Vrijeme biva užasno loše pa danima ne mogu osposobiti ni niže logore. Jaka oluja sredinom svibnja odnosi živote dvojice Gurka, dok Mallory, Norton i Somervell hrabrom akcijom spašavaju preostala dva nosača. Nakon tragičnog događaja, od preostalih 55 nosača za daljnji uspon uspijevaju nagovoriti tek petnaestoricu. Istovremeno većina britanskih penjača pati od proljeva i tegoba izazvanih visinskim kašljem. Do 31. svibnja nitko se ne uspijeva popeti dalje od Logora IV (7010 m) smještenog na Sjevernom prijevoju. Nakon toga vremenske prilike postaju dobre te uspijevaju postaviti Logor V (7711 m) i Logor VI (8168 m). Za usporedbu s današnjom praksom smještaja Logora VI, tadašnja je lokacija približno 100 m niže i 250 m ulijevo, tj. udaljenija od vrha.

Iz Logora VI Edward Norton i Theodore Somervell 4. lipnja u 6,40 ujutro kreću u pokušaj osvajanja vrha. Penjući se bez dodatnog kisika transverziraju ispod samog Sjeveroistočnog grebena smjerom prema Velikom Kuloaru (koji se od podnožja završne Everestove piramide vertikalno proteže desnom stranom Sjeverne stijene). Kod kamenih ploča "Žutog pojasa" na 8530 m Somervell, nakon nešto više od 5 sati penjanja,

odustaje zbog dišnih teškoća. Norton još sat vremena napreduje blago se uspinjući u smjeru zapada po snijegom prekrivenom kamenju. Zbog iscrpljenosti i snježnog sljepila odustaje na 8573 m, nalazeći se u podnožju "Druge Stepenice" (njegov veličanstveni visinski rekord penjanja bez dodatnog kisika oborili su tek za 54 godine usponom na Everest Messner i Habeler). Zbog morfologije terena zadnjeg dijela Nortonovog pravca moralo mu je biti jasno da je daljnje napredovanje tim putem praktično nemoguće jer bi se prvo moralo doprijeti do 350 m udaljenog Velikog Kuloara. Silazak Somervella i Nortona bio je vrlo dramatičan. Norton je jedva bio sposoban razaznavati put dok se Somervell gotovo zaguošio intenzivnim kašljem.

Legenda o Malloryu i Irvineu - početak

Legenda o Malloryu i Irvineu može započeti 6. lipnja 1924. u Logoru IV (7010 m) na Sjevernom prijevoju. Poslije doručka konzerve sardina i stavljanja teškog okvira aparata sa dvije boce kisika na leđa, Mallory i Irvine uzimaju minimum ostalog tereta te u 7 sati ujutro započinju uspon prema Logoru V. Pri tome geolog Noel Odell snima njihovu posljednju fotografiju.

Malloryeva od prije poznata rastrešenost i zaboravnost nesretno je kulminirala i očito odigrala ne malu ulogu u kasnijim događajima. Naime, zaboravlja ponijeti svoj fotoaparat te mu Somervell, koji je na silasku, posuđuje svoj Kodak aparat. Nadalje, zaboravlja kompas, magnetezijsku baklju za signalizaciju i ručnu električnu svjetiljkju a u Logoru V nesmotreno gurne peć za kuhanje u pukotinu.

Pitanje je zašto Mallory za juriš na vrh odbire Andrewa Irvinea, 22-godišnjeg studenta Oxfordskog sveučilišta, koji je praktično bez ikakva alpinističkog iskustva. U tom trenutku Irvine nije u najboljoj fizičkoj spremi - muče ga proljev, respiratorne teškoće i ima upalu grla. Autori koji su pisali o tome, kao argumente za izbor Irvinea pokušavali su navoditi da je tehnički potkovani i vrlo vješt u radu s novom konstrukcijom aparata za kisik. U to su vrijeme ti uređaji bili vrlo nepouzdane funkcije a curenja plina na ventilima učestala su pojava. Mallory za bilo kakva tehnička pomagala nije imao nikakva

Mallory i Irvine 6. lipnja 1924. napuštaju Logor IV (7010 m)

smisla. Kao drugi razlog odabira Irvinea navodi se da su njih dvoje sumještani iz Birkenheada te da postoje obiteljska poznanstva. Mallory o njemu uvijek govori kao o čovjeku izvrsnih karakteristika koje se zahtijevaju od partnera i o mladiću koji u svakom slučaju zaslужuje ovakav pothvat. Kasnija pisanja o Irvineu pomalo nagnizaju ovu idealnu sliku i sve više u prvi plan izbjiga njegova karakterizacija kao "ne baš previše pametnog" mladića, koji je od prosjeka drugih članova ekspedicije mlađi čak 14 godina. Mallory si je očito zadao imperativ korištenja boca za kisik a oko tih upitno funkcioniраjućih novotarija nitko se od iskusnih penjača nije imao namjere angažirati (Somervell je liječnik, Norton pukovnik a Odell profesor geologije).

Određenu zadršku glede Malloryevih "osobina" može se naslutiti i iz razgovora koji je sredinom osamdesetih vođen s Odellom. Postavljen je pitanje: "Zašto je Mallory odabrao Irvinea", pri čemu se u stvari htjelo doznati razloge zašto nije odabrao njega kao iskusnijeg i fizički u tom trenutku spremnijeg penjača. Odgovor je čudan: "... kada je Mallory sa mnom o tome razgovarao, rekao sam da sam potpuno zadovoljan, te sam mu iskreno dodao, da je moj interes ne samo da na planine penjem, nego također da saznam više o njihovoј građi, i govorio sam mu o geologiji". Za Odella, koji se još davne 1924. po Everestu uspinje na visinu 8200 m te koji je član sljedećih britanskih ekspedicija na Everest, ovakav se odgovor ne može prihvati

kao istinit te se prije može zaključiti kako izbjegava navesti pravi razlog.

Objašnjenje vjerojatno leži u Malloryevoj opsjednutosti osvajanjem Everesta pa makar i po svaku cijenu. Olako prelazi prihvatljivu granicu rizika, pri čemu ga nitko u tome ne može obeshrabriti. Iz istog razloga Mallory, koji je gorljivi protivnik "kisika", prvom prigodom prihvacića uspon uz pomoć boca s kisikom. Pri tome je bio potpuno svjestan da je njihov teret prokleti težak a funkcija uređaja vrlo nepouzdana. Navedena Malloryeva "zanesenost" izgleda da nije baš najbolje odgovarala mentalitetu njegovih racionalnijih kolega, iskusnih penjača, koji su ga u tom smislu očito vrlo dobro poznavali.

Irvine je dakle bio pravi izbor zbog praktičnog rukovanja bocama za kisik, a zbog neiskustva i "naivnosti" lako će i bez komentara prihvatići Malloryeve penjačke ideje koje često prelaze tolerantan prag rizika.

Što se zna o sudbini Mallorya i Irvinea?

U ovom dijelu pokušat ćemo raščlaniti vjerdostojnost svih utemeljenih dokaza i saznanja koja nam danas stoje na raspolaganju u razotkrivanju nesretne sudbine Mallorya i Irvinea. U tom smislu mogu se daljnja zbivanja podijeliti u tri vremenska razdoblja. U početku se pouzdano znalo isključivo to da su britanski penjači doživjeli tragediju negdje iznad Logora VI na Sjeveroistočnom grebenu Everesta.

Britanski tisak odmah po završetku ekspedicije stvorio je misteriju Mallorya i Irvineja, pokušavajući vrlo dvojbeno i kontroverzno Oddellovo zapažanje oblikovati u nadu ili čak uvjerenje da su oni ipak uspjeli osvojiti Mt. Everest. Tako, stvarnu tragičnu sliku ekspedicije pretvaraju u još jednu pobjedu i veličanje snage Britanskog imperija. Od tog trenutka do današnjih dana stalno je prisutna dilema jesu li Mallory i Irvine ipak stajali na vrhu Everesta 29 godina prije Tensinga i Hillaryja.

Sve što tada "iz prve ruke" saznajemo sažeto je u često mijenjanom iskazu Noela Odella koji se 8. lipnja 1924. bez pratnje uspinjao iz Logora V u Logor VI kako bi pružio dogovorenu potporu penjačima nakon silaska. Nitko od ekspedicije, osim Odella, taj dan nije bio visoko u planini. Bio je oblačan dan i baš kad se Odell popeo na malu liticu (oko 7950 m), u 12;50 sati poslije podne oblaci se na kratko raščišćavaju i on upire pogled prema gore. Vizura koju uočava zasigurno se može svrstati u najčešće analizirano opažanje u povijesti istraživanja. Odell o tome u svoj dnevnik izvorno zapisuje:

"U 12;50 vidio sam M&I na grebenu kako se približavanju podnožju završne piramide".

Kasnije detaljnije opise njegova očevida objavljaju "The Times" 14. lipnja 1924. te "Alpine Journal", Vol 36(1924), gdje on kaže: "Video sam otkriven cijeli greben i završni vrh Everesta. U daljinu, na snježnoj padini koja vodi prema gore do nečeg što mi se činilo zadnjom stepenicom do samog podnožja završne piramide, uočavam maljušnu crnu točkicu, siluetu na malom snježnom vrhu ispod kamene stepenice na grebenu, crna točka se pomakla. Druga crna točka postala je uočljiva i pomakla se na više po snijegu te se pridružila onoj na vrhu. Prva se tada približila golemoj kamenoj stepenici na koju se ubrzo popela, što je slijedila i druga... mogao sam vidjeti da se kreću užurbano kao da pokušavaju nadoknaditi izgubljeno vrijeme".

U Nortonovoj knjizi o ekspediciji "The Fight for Everest" (1925), Odell ponešto preuređuje svoj iskaz pa se može primijetiti kako je sve manje siguran da je video uspon na famoznu "Drugu stepenicu" (8574-8600 m), u što je pretodno bio potpuno uvjeren. Tijekom kasnijih godina Odell u cijelosti mijenja svoj iskaz tvrdeći da je zapravo siguran da ih je promatrao pri

Pogled na Sjevernu stijenu Everesta iz Logora IV

Pogled na vrh Everesta s visine od 8100 m. Kao učvarenja na si. grebenu vide se "Prva" i "Druga stepenica". Slikano nedaleko od mjesto gdje je nadeno Malloryjevo tijelo.

sponu na nižu "Prvu stepenicu" (8500-8534 m). Razmišljajući danas o razlozima promjene Odellovog viđenja, ne mogu se oteti dojmu da se time pokušava iskupiti za vlastiti kukavičluk kojim je dopustio da sa hazarderski nastrojenim Malloryem krene nespreman i neiskusan Andrew Irvine, čime je možda obojci zapečatio sudbinu.

Razdoblje 1933. - 1998. godine

Kako je vrijeme prolazilo, Odellova dvojbena i vrlo subjektivna opažanja, kao i uvjerenje članova ekspedicije da su Mallory i Irvine uspjeli osvojiti vrh Everesta, sagledavala se pod sve većim teretom materijalnih dokaza koji su se pojavljivali, ostavljajući takvom podvigu sve manje nade.

Tako u sljedećoj ekspediciji na Everest 1933. Pery Wyn Harris, 230 m ulijevo od "Prve stepenice" a dvadesetak metara ispod krije Sjeveristočnog grebena Everesta, na visini od 8450 m pronalazi Irvineov cepin namjerno ostavljen, tj. odložen na blago nagnutoj kamenoj ploči. Olujno vrijeme i visinski zamor uzrokuju da ova ekspedicija dosije do 8570 m. Britanski penjači koji su tom prilikom došli u podnožje "Druge stepenice" (Wager, Wyn, Harris, Smythe) izrazili su jaku skeptičnost u bilo kakvu mogućnost da su Mallory i Irvine ispenjali ovu golemu kamenu

prepreku. Nakon toga proteklo je dosta vremena do otkrića sljedećeg traga. Naime, Kina osvaja Tibet i od 1950. do 1980. godine zatvara granicu Tibeta za strance. Član druge kineske ekspedicije na Everest 1975. Wang Hongbao, šetajući oko Logora VI (8200 m) na 10 minuta hoda (oko 100-150 m) u smjeru zapada, nailazi na tijelo "Starog Engleza". Kako su se sjevernom stranom Everesta penjale samo britanske ekspedicije, na toj visini mogu ležati mrtva tijela isključivo Mallorya ili Irvinea. Analizirajući položaj nađenog tijela zaključuje se da ono leži 250 m ispod lokacije na kojoj je 1933. godine pronađen Irvineov cepin.

Na sljedeći nalaz naišao je 1991. Eric Simonson, član američke ekspedicije na Everest. Na visini od oko 8400 m, na približno 300 m udaljenosti do "Prve stepenice", na kamenoj ploči koja je penjačima mogla poslužiti kao odmoriste, on nalazi bocu kisika kakvu su upotrebjavali penjači prije 2. svjetskog rata. Tom prigodom bocu nije uzeo sa sobom. Nju su kupili Tap Richards i Jake Norton, članovi ekspedicije pod Simonsonovim vodstvom 1999. godine. Analizom boce dokazano je da ona potječe od ekspedicije iz 1924. godine.

U idućem broju: Istraživačka ekspedicija "Mallory&Irvine" 1999. godine i rekonstrukcija događaja u lipnju 1924. godine

NA MASADU ZMIJSKIM PUTEM

DARKO FISCHER, Osijek

Još ljetos, kada sam se penjao na Sveti Vid, vrh otoka Paga (o čemu ste možda pročitali u HP 9, 1999. str. 245 - 248), usporedivao sam taj uspon i mislio o usponu na Masadi. Već sam tada znao da će uskoro biti na Masadi, ali nisam pomicljao na to da će se na ovo turistički privlačno mjesto u Izraelu, do kojeg vodi žičara, popeti svojim nogama (jednom magarećom snagom!). Svi moji dosadašnji posjeti toj povijesnoj znamenitosti bili su u turističkom okruženju, uz mnoga upozorenja da se gore ne možeći pješke osim rano ujutro, zbog velikih vrućina i strmog puta.

No gdje je i što je Masada? Za one koji to ne znaju, evo kratkog objašnjenja. Prije mnogo milijuna godina, kada je naš planet još bio mlad i temperamentan pa su se događali mnogi i veliki potresi, jedan od njih, mnogo veći od nedavnog u Turskoj ili Tajvanu, razdvojio je lanac brda koja su se protezala od Afrike prema Siriji. Tako je nastao Afričko-sirijski rascjep, udolina na zapadnom dijelu Arapskog poluotoka, najniža depresija na Zemlji, u kojoj se kasnije stvorilo i Mrtvo more, danas najniža točka od 400 m ispod

razine oceana. Na granici dvaju kontinenata, Azije i Afrike, između dviju velikih riječnih dolina Eufrata i Nila, u pradomovini velikih civilizacija Babilona i Egipta, rascjep je svojim visokim stijenama i mnogim špiljama postao privlačno mjesto za ljudske nastambe. Masada je jedna od njih. Smještena na 400 m visokoj stijeni, koja se strmo uzdiže iznad Mrtvog mora, ostala nam je poznata i postala značajna i slavna zbog nekoliko događaja s početka nove ere. Najprije je ambiciozni kralj Herod ovdje sagradio palaču. To je onaj isti kralj kojem se, doduše netočno, pripisuje pogubljenje sve djece mlade od godinu dana kako bi se riješio tek rođenog Isusa. Palača je bila velebna i nepristupačna. Imala je krasan pogled na Mrtvo more i Judejsku pustinju, a Herod ju je bogato opremio spremnicima za hranu i vodu, kupkama, terasama i kulama. Tamo je raskalašeni kralj bančio sa svojim gostima i pravio planove o novim gradevinskim pothvatima s kojima bi trebao postati najveći graditelj svoga doba. No kada je poslije Herodove smrti njegovim slobodoljubivim podanicima dojadio pokorno služiti Rimljanim,

Na Masadu liftom

ovi su (a bili su tada jedina svjetska velesila) došli s golemom vojskom kojoj se nisu oduprile ni zidine Jeruzalema. Vespačijan je u pobjedničkoj euforiji razorio sveti grad, no oko tisuću branitelja uspjelo je pobjeći i naći utočište na Masadi. Tih malo branilaca, koji su se zvali Zelesti, a vodio ih je Eleazar Ben Jair, dvije su godine odolijevali mnogobrojnijim Rimljanim i njihovom vojskovodi Flaviju Silvi. Tek kada su Rimljani sagradili nasip koji je sa zapadne strane premostio strminu nepristupačne stijene, napadači su se uspjeli popeti na Masadu. Tamo su našli mrtve branitelje, koji su svjesno izabrali smrt samoubojstvom, nego poraz ili ponižavajuće ropstvo.

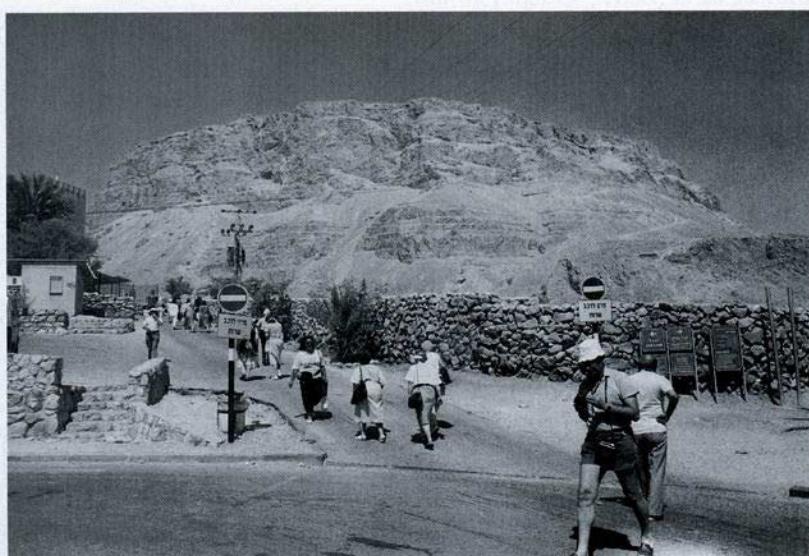
Zbog tih događaja i legendi oko njih, Masada je postala slavna i simbolom otpora protiv brojnih neprijatelja. Gledali ste vjerljivo film o Masadi koji se nedavno davao na HRT-u. Možete pročitati i zanimljivu apokrifnu priču Zore Dirnbach "Palu, trkač iz Masade" iz knjige "Kaj novo nasljeđe" (Izdavač M. Š. Freiberger, Zagreb 1996).

Žičara svakodnevno na Masadu vozi brojne turiste. Malobrojni se odlučuju na put pješke po Zmijskom putu. Put je blag, dobro ureden, uglavnom u kamenim stubama, a na strmijim mjestima dobro osiguran. Listopadsko prijepodne bilo je, naravno, sunčano. Tamo gotovo nema kiše cijele godine, a temperatura je oko 30°C.

No zrak je suh, iz Judejske pustinje puše ugodan vjetar, koji me blago rashlađuje. Na us-ponu uočavam tek troje ljudi. Sustižem mladića koji mi kaže da je iz Londona i već treći dan uzastopno se penje gore. Ne čudi me što mu se ovdje toliko sviđa. U Londonu ga čekaju slinava atlantska klima, magle i kiše, a ovdje je toplo, suho i ugodno. Bez ikakvih poteškoća stižem laganim hodom do gornje stanice žičare za nekih 45 minuta. Nisam se mnogo ni oznojio niti ožednio, pa je voda u čuturici, koju sam iz opreza ipak ponio, ostala netaknuta.

S Masade se pružaju krasni pogledi. Na istoku je Mrtvo more, a iza njega su visoka jordanska brda. Na jugu je krajnji, onaj najslaniji dio Mrtvog mora. Po njemu se kao sante leda naziru bijele nakupine soli. Na zapadu su stijene i brda Judejske pustinje. Te su stijene, zbog strmine i nepristupačnosti, izazov mnogim penjačima - alpinistima. Kroz njih se probija i strma cesta prema zelenoj umjetnoj oazi i gradu usred pustinje - Aradu. Prema sjeveru, uz obalu mora, nazire se zelena oaza En Gedi, uz koju su stanovači istoimenog kibuca (specifičnog izraelskog naselja) uzgojili brojne nasade datuljinih palmi.

Ako ćete ikada biti u Izraelu, sigurno ćete poći i do Masade. A kada ste već pod njom, nećete požaliti, ako umjesto žičarom, krenete gore pješice.

Masada s parkirališta na podnožju

Foto: D. Fischer

Retezat u Karpatima: jezero Pietrele

Foto: A. Gospic

KIŠA I SUNCE JUŽNIH KARPATA

ALEKSANDAR GOSPIĆ, Zadar

Petak je, 18. lipnja, trideset minuta poslije ponoći. Dugo iščekivani trenutak polaska u nepoznato carstvo Južnih Karpata konačno je došao. Naš autobus ostavlja usnuli Zagreb i kreće prema Karpatima i Transilvaniji, planini i zemlji o kojima malo znamo, a koje nas ipak neodoljivo privlače svojim mirisom nepoznatog i neistraženog.

Rano ujutro u Đurđenovcu pridružuje nam se i ostatak društva na čelu s našim vodičem, Antonom Kasapovićem. Da ne stigneemo prerano do cilja, trude se i graničari i policija, kako mađarski, tako i rumunjski. Marke i poneka boca viskija bolja su nam putovnica od onih pravih. Mađari su čak i milostiviji prema nama - na rumunjskoj granici prvi smo na redu, ali nas nitko, izgleda, ne primjećuje. Čekamo sat, dva... tko više i broji? Traže marku po glavi putnika (58). Uz cjenjanje cijena pada na 40 maraka i vrata su nam otvorena - mi smo u Rumunjskoj!

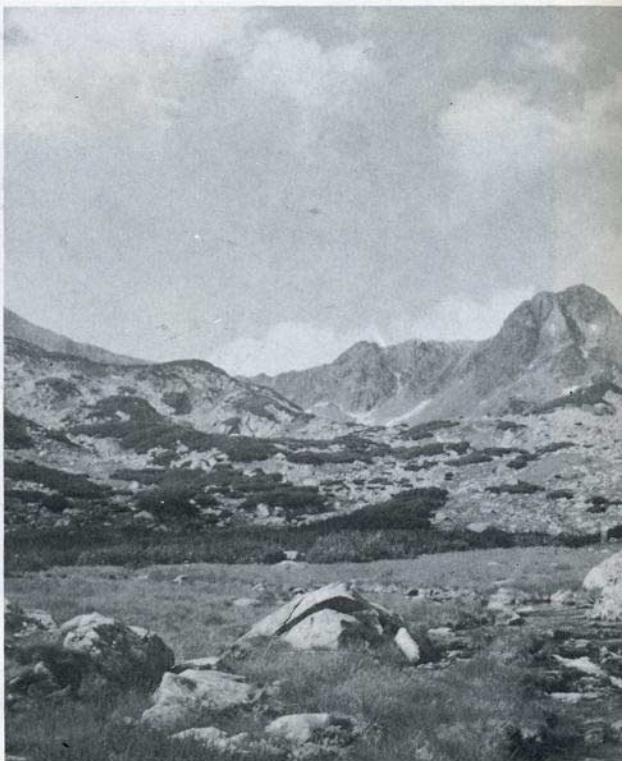
Prolazimo gradove i sela. Putujemo uglavnom ravnicom i do podnožja Karpata stižemo tek u sumrak. Naš autobus stenje po makadamu dok se uspinjemo već mračnom dolinom Nucsoara prema domu Cabana Carnic, odakle nas očekuje još sat i pol uspona do naše baze za sljedeće dane, doma Cabana Pietrele (1480 m). Nasreću, domar i njegov traktor strpljivo čekaju da prevezu naše teške naprtnjače i olakšaju svakoga za dvije kune. Na odredištu smo točno 24 sata nakon polaska, kasnimo nekoliko sati, ali topla večera ipak čeka. Smještaju nas u Vilu Stanisoara, veliku brvnaru na tri kata, jednu od brvnara u kompleksu Cabana Pietrele koji može primiti 300 ljudi.

Naš se dom nalazi na kraju doline Stanisoara, jedne od četiriju slikovitih dolina koje namjejavamo obići, u gustim smrekovim šumama uz istoimeni potok. Posvuda uokolo uzdižu se strmi smrekom obrasli grebeni. Doline se postupno di-

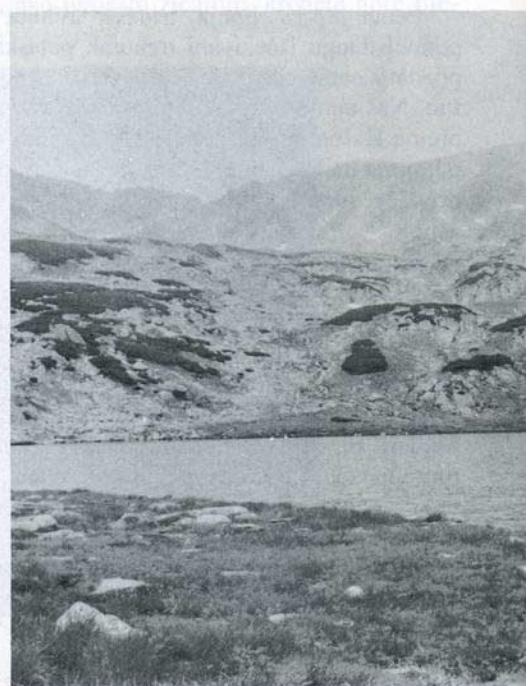
žu smjerom sjever-jug, okomito na glavni greben. Odvajaju ih oštiri grebeni koji se usporedno s dolinama također dižu prema glavnому grebenu, a u prosjeku su od dna dolina viši 300 do 400 metara. To je slika koju smo vidjeli kada smo se sutradan razbudili, jer noćas po dolasku nismo vidjeli ništa osim skromnih svjetala našega doma.

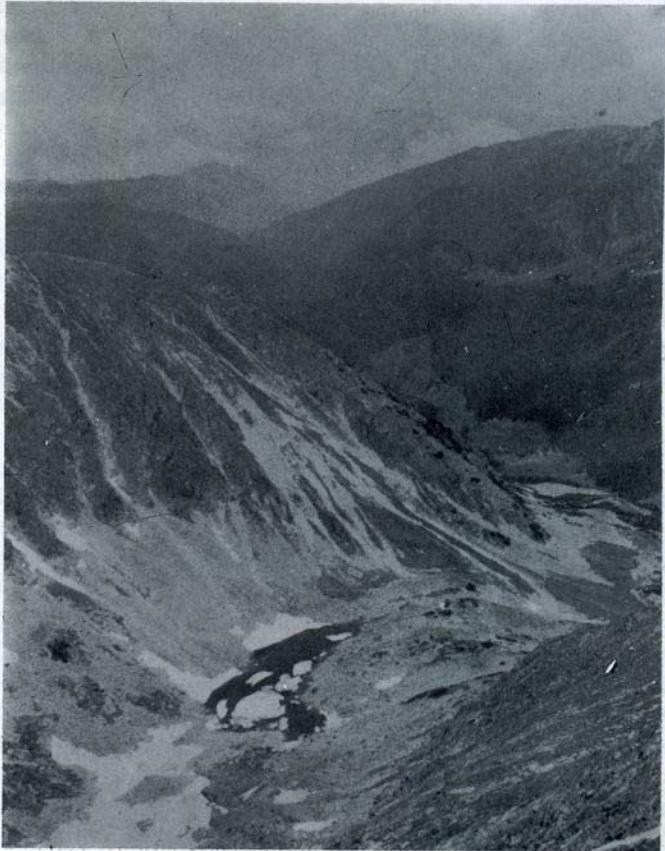
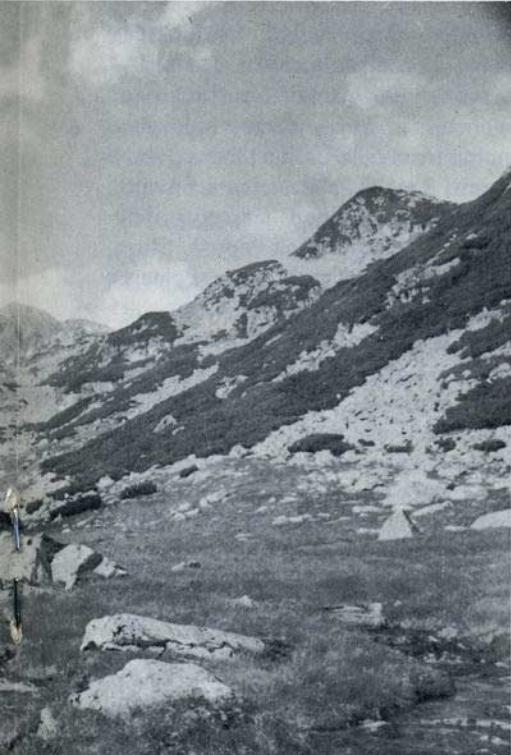
Polazak je objavljen tek u 10 sati, jer je trebalo malo i odspavati. Namjeravamo se danas popeti jednim od spomenutih grebena na Retezat (2482 m), jedan od najviših vrhova u ovom dijelu Karpata, i potom se spustiti dolinom Stanisoara u našu bazu. Cijelo to područje ima status nacionalnog parka još od 1935., a svjetskog rezervata biosfere od 1980. godine.

Jutarnji uspon na greben Culmea Lolaia odmah uzima danak i dugačka se kolona počinje razvlačiti. Staza ubrzo izlazi iz šume u pojase klekovine, a pogled se širi: pod nama je Stanisoara, oblaci kuhaju među strmim nazubljenim grebenima, a daleko pred sobom vidimo veličanstveni stožac Retezata. Dalje je blag uspon po otvorenom grebenu, čas po livadama, malo kroz

LIJEVO: Na obali zaledenog jezera u Valei Rei
DESNO: Jezero Adanc i greben Grunin s Papuse

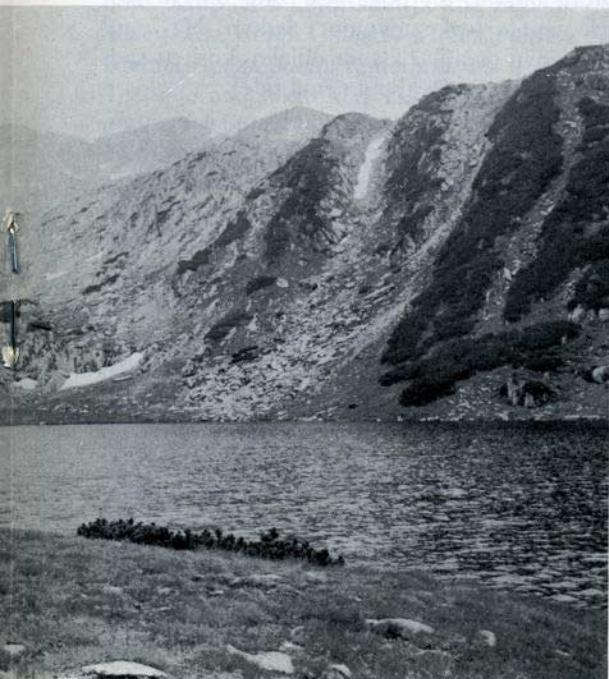

GORJE: Dolina Pietrele pod Bucurom II (2372 m)

DOLJE: Jezero Golesu (1990 m) i Papusa (2508 m)

Foto: A. Gospic

klekovinu ili pak preko zeleno-žutih kamenih blokova. Posljednjih 250 metara vršne piramide ipak je prilično strmo. Visoko smo nad dolinom i vidici su sa svakim korakom uspona sve ljepši, iako se nebo počinje naglo zatvarati. Neki su već na vrhu, a neki još daleko.

Gusti oblaci koji zatvaraju vrhove i doline ne slute na dobro. Počinje kiša. Čekamo u nadi da je to samo prolazan pljusak, ali počinje sijevati i grmjeti. Puca tik nad glavama, pa se žurno povlačimo s vrha. Uskoro počinje i tuča, koja nas doslovno tuče dobrih pola sata na spustu prema prijevoju Saua de Vara. Tu prelazi ponovo u kišu, a po silasku na prekrasno jezero Stanisoara, ponovno razvesele nas i našu natopljenu odjeću sunčane zrake.

Količina vode i vlaga u ovim planinama nama s Juga su nepojmljivi. Uostalom, Karpati su planina sa stotinu jezera i bezbroj potoka. Potoci se slijevaju sa svih strana, često i po planinar-

skim putevima, u svakoj se stijeni vide kaskade. Naš put je također potok, jedan od mnogih koji puni jezero Stanisoara (2035 m) okruženo cvjetnim livadama. Voda je kristalno čista i nepodnošljivo hladna.

Po povratku u dom slijedi još veća, neriješiva noćna mrača: kako osušiti natopljene gojzericice u hladnom i vlažnom domu. Srećom, neke sobe imaju peć, pa potajice "posuđujemo" drva iz drvarnice i uskoro se može vidjeti veseli dim iz Vile Stanisoare. Oni nesretnici u čijim su sobama peći, zatrpani su gojzericama svakojakih egzotično-vlažnih mirisa. Anestezija za dobar san.

Sutradan krećemo rano, jer treba iskoristiti jedinstvenu priliku za uspon na Peleagu (2509 m) i jedan metar nižu Papusu (2508 m). Dolinom Valea Pietrele i pored Cabane Gentiane, lijepog doma u stilu bryvnare, penjemo se prema glavnem grebenu. Izlazimo iz šumskog pojasa, a sunce još sja - pravi užitak nakon jučerašnjeg nevremena. Staza vijuga kroz prošječenu klekovinu, a u višim predjelima preko livada koje se uspinju terasama u skokovima različite visine. Na jednoj od livada čak pet puta preskačemo pet kristalno bistrih potočića. Voda je zapravo toliko bistra da se na fotografijama uopće ne vidi. Netko me u šali pita zašto snimam planinarsku stazu.

Svakim korakom uspona vidici su sve ljepši. Pogled pljeni moćna Bucura II (2372 m) koja zatvara desni dio doline, a lijevo se ukazuje Peleaga (2509 m), najviši vrh Reteteza i jedan od naših današnjih ciljeva. Staza dalje vijuga strmije i na kraju strmo među blokovima kamenja. Krpe snijega leže svuda naokolo. Izlazimo na prijevoj Curmatura Bucurei (2206 m), odakle je izvanredan vidik na dolinu Bucura, istoimenog najveće jezera u skupini i mnoga manja jezera osebujućih imena, poput Lacul Ana, Lacul Viorica, Lacul Florica. Jezera leže na prelijepoj travnatoj visoravni, posutoj gromadama kamenja svih veličina i okruženoj vijencem stjenovitih vrhova.

Na ovom prijevoju odvajamo se lijevo grebenom prema vrhu Peleagi. Greben je ugodan za hodanje, uzak, ali siguran. Prelazimo vrh Custura Bucurei (2370 m). Staza dalje vijuga travnatim ili kamenitim pobočjem Peleage, postupno

dobivajući na visini. Tik pod vrhom impozantan je kuloar koji počinje snježištem. Okružen je tamnim oštricama dolomitskih oblika. Još nekoliko metara i eto nas na Peleagi! Na sve strane vide se mnogobrojni vrhovi, jezera, snježišta. Sad nam se potpuno otvara dolina Valea Rea i svih sedam jezera koja leže na njenom kraju. Ipak, na vrhu ne boravimo dugo, jer već prijete tamni oblaci s juga, a čeka nas još Papusa. Staza se dalje strmo spušta na prijevoj Saua Peleagu (2285 m) koji leži između Peleage i Papuse.

Nadamo se da će vrijeme izdržati. Ono se ovdje ponavlja iz dana u dan po uskladenoj satnici: jutro je kristalno čisto, oko 10 sati počinje razvoj oblaka, a od 14 do 16 sati je vrijeme za pljusak. Vrhovi oko nas se zapliću u oblake koji prijete. Hrabri nastavljaju prema vrhu, oni manje hrabri se odrču Papuse i odmah hitaju prema domu želeći preduhitriti reprizu jučerašnjeg tuširanja. Ne žurimo, a promatranje neba se pretvara u isčekivanje. Nasreću, nakon sat vremena nebo je ponovo plavo, a vrhovi se iskradaju iz oblaka. Brzo na vrh, dok se može!

Za pola sata oštrog uspona stižemo na vrh. Kakva nagrada! Okolica se kupa u suncu, vidik je fantastičan! Otvaraju se opet novi grebeni i doline. Pažnju nam zaokuplja jezero Lacul Adanc, nekih 350 metara ispod vrha, svojom modrom bojom, ali ponajviše zato što je još uvijek napola pod snijegom i ledom. Na jugu vidimo novu pošiljku kišnih oblaka, koji su sad tamniji i strašniji. Ovaj put nema šale!

Nebo se oko nas sasvim zatvara, a nedugo zatim se i otvara. Potop. Pljušti kao iz kabla, voda curi kroz kišobrane i kabanice, staza se pretvara u bujicu, livade su natopljene. Više nisi siguran odakle dolazi sva ta voda, odozgo ili odozdo. Put nas vodi uskim prolazom kroz pojase klekovine. Na svakoj grani ima barem po litra vode i ne možemo izbjegći bliske susrete s tim "vodenim rukama". Sada već imamo iskustva, pa znamo da će kiša uskoro stati i da će sunce ubrzo okititi grane svjetlucavim dijamantima.

Pred samim domom čeka nas šećer za kraj, prijelaz potoka Pietrele. Voda je odnijela balvane koji su nekad činili most. Ostao je samo jedan. Onako uzak, mokar i klizak ne ulijeva povjerenje. Bez štapova, vrlo su mršave šanse da na drugu obalu stignemo suhi. Ako skinemo ci-

pele svejedno postoji mogućnost da nas brza voda odbaci. Tražimo treću mogućnost: uzvodno i prijelaz s kamena na kamen. Nešto takvo prošašli smo nekoliko stotina metara od "mosta" i uz mnogo veselja uspjeli prijeći. Poslije smo čuli da su se neki ipak odlučili za balvan i doživjeli kupanje u potoku Pietreli na 5 stupnjeva.

Nažalost, ugodnu atmosferu u domu zamjenjuje osjećaj zabrinutosti. Četvorka u sastavu: Marica, Mirko, Dragica i Zdravko nije se vratila. Što sad? Neki su za akciju, drugi za čekanje. Dvojbu rješava Zoran, inače član našega GSS-a. Kaže kako nema svrhe do jutra ništa poduzimati. Za svaki slučaj, on i Dražen odlaze do Cabane Gentiana provjeriti nisu li tamo slučajno zanoćili, ali se vraćaju bez rezultata. Svi se pitamo kako im je sada biti samima usred noći u bespućima Karpata. Kroz što prolaze? Samo da su dobro! Čekamo jutro.

Trećega je dana po planu trebalo obilaziti one doline koje smo dosad propustili. Za neke je to bila Valea Rea, za druge Galesul. Ipak, zbog mokre odjeće, a ponajviše mokrih gojzerica, lako je postignut dogovor da većina dan iskoristi za odmaranje, sušenje robe i spremanje za povratak. Dvadesetak najiskusnijih poči će u potragu za izgubljenom četvorkom. Dijelimo se u tri skupine, od kojih će svaka ići "svojom" dolinom. Skupina u kojoj sam ja ima zadatku proći Valeu Reu, druga Galesul, a treća Pietrele. Glasovima i pištaljkama remetimo mir u dolinama. Teško je nadglasati karpatske potoke, a još teže čuti nešto pored njih. Jako veselo žubore. Odaživa nema. Na kraj doline izlazimo istovremeno sa skupinom iz Galesula. Oni koji su se penjali Galesulom, sada se spuštaju Valeom Reom i obrnuto, dok se Zoran, Dražen i Vjeran upućuju na glavni greben u pravcu vrha Papuse ne bi li tamo našli kakva traga.

Preko prijevoja Saua Zanoagelor (2270 m) moja skupina prelazi u dolinu Galesul. Odmah se pokazuju tri lijepa jezera koja leže tik ispod prijevoja na nekih 2200 metara. Dragulj te doline je veliko jezero Galesul. Pune ga potoci koji se slijevaju sa svih strana, dok iz njega istječe jedinstven i jak potok.

Potraga ne daje rezultata. Što dalje? GSS se može aktivirati tek za 24 sata, a potraga bi mogla potrajati tko zna koliko. Ipak, to moramo učiniti.

Na grebenu Culmea Cocaia

Foto: A. Grospić

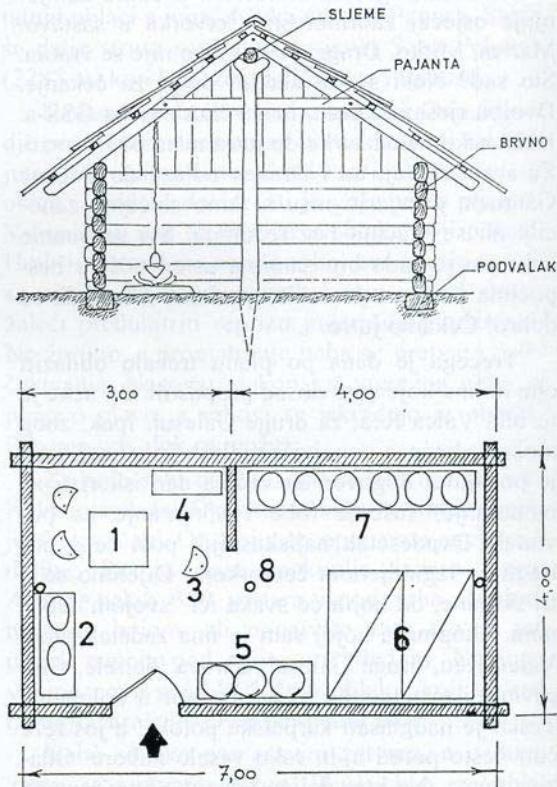
Krećemo prema civilizaciji, pogledavajući prema vrhovima koji ostaju iza nas. Iznenada ugledamo kako prema nama trči poznata osoba. Mirko! Stvarno je on. Nevjerojatno. Okupljamo se oko njega još ne vjerujući ovom čudu. Zanima nas što se zapravo s njima dogodilo. Planinarska ironija: zalutali su prateći marku. Trebali su se s vrha Papuse spustiti kojih stotinjak metara po nemarkiranom i laganim terenu do staze koja vodi u Galesul, kakav je i bio dogovor. Oblaci su se spustili pa im se činilo sigurnije pratiti marku, a ona ih je odvela u potpuno pogrešnom smjeru. Zašli u težak teren, izgubili puno vremena te ih je na koncu zatekao mrak. Baterije im se potrošile, hranu su pojeli. Sreća što u ovim Karpatima ima obilje vode i da su svi živi i zdravi!

Još samo 24 sata povratka. Urnebesni izbor miss i mistera izleta u autobusu učinio je povratak kući najzabavnijim koji sam ikada doživio. Kad smo u utorak navečer ugledali svjetla Zagreba, nekako nam je bilo teško u srcu što druženju dolazi kraj, jer smo se u ova tri dana toliko zbljžili, kako s Karpatima, tako i među sobom. Na kraju valja zahvaliti organizatorici Marici Ivanković i vodiču Anti Kasapoviću na ovom neobičnom izletu u zemlju istovremeno blisku i daleku. Unatoč svemu, pamtit ćemo ga cijelog života.

OBNOVITI STOČARSKE STANOVE NA VELIKOM LUBENOVCU

ZDRAVKO KRIVOŠIĆ, Zagreb

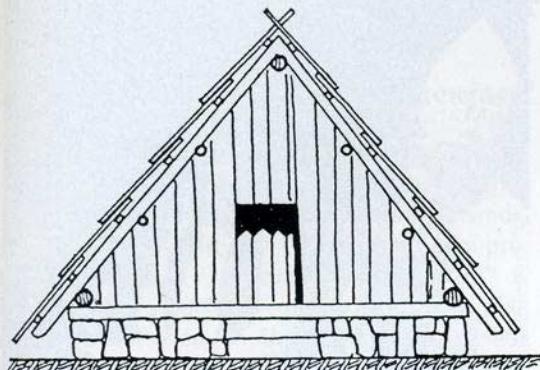
Veliki Lubenovac je kraško polje okruženo šumovitim i stjenovitim obroncima Kozjaka, Rožanskim i Hajdučkim kukovima. Nalazi se na 1265-1315 m, dužine je oko jedan kilometar. Za planinare je zanimljiv kao polazna baza za uspone na Veliki Kozjak, Rožanske i Hajdučke kukove. Planinarima je to puno lakše, zahvaljujući HPD "Stanko Kempny" iz Zagreba i gospodinu Tomislavu Pavlinu koji održavaju sklonište u šumarskoj kući i vode brigu o održavanju staza i markacija. Veliki Lubenovac postaje sve atraktivniji za planinare i ljubitelje prirode pa u ljetnim danima ima sve više posjetitelja. Tome pridonose i speleolozi radi blizine jama dubljih od tisuću metara. Sve su to razlozi za sve veće divlje kampiranje na Lubenovcu. Lubenovac je sada u granicama NP "Sjeverni Velebit" i takva praksa po sili zakona više neće biti moguća. Na početku ovog stoljeća bile su lubenovačke livade ljetna staništa za brojne stočare iz Velike i Male Brisnice i sela Miškulin iz Primorja. Tada je na V. Lubenovcu bilo dvadesetak stanova, kako je zabilježio Miroslav Hirtz, napominjući da ih je prije bilo i više. Uredivanjem starih stanova, čiji niži prizemni dijelovi i sada postoje, dobio bi se

Lijevo: Ljetni stan na Lubenovcu.

Foto: R. Simonović oko 1925 g.

Gore: Velebitska brvnara prema M. Markoviću: 1 ognjište, 2 vtičje s vodom, 3 tronožna sjedalica, 4 polica za posude, 5 polica za hranu, 6 ležajevi, 7 polica za mlijene proizvode, 8 vrljika, nosač sljemenske grede

Koliba na Velebitu (prema Mirku Markoviću)

KROZ ŠUME I VINOGRADE

FERIČANCI I VAŠE "PLANINE"

Voćnjaci, vinogradi i šume zamijenili su svoje zeleno ljetno ruho za jesensko. Grožđe dospjelo za berbu. Svake jeseni HPD "Sokol" Fericanci organizira pohod "Kroz šume i vinograde". Vikend iza prvog dana jeseni odlazim tamo s prijateljicama. Vlak odmiče slavonskom ravnicom, a mi uživamo u krajoliku.

U Fericancima nas dočekuju domaćini te odlazimo prema školi u kojoj će većina planinara prenoći. U parku pred školom nalazimo izložbu likovnih radova koji ovjekovječuju motive iz Fericanaca i okolice. Oslobadamo se ruksaka i odlazimo u šetnju. Zalazeće sunce prosipa purpurnu boju po naselju i čini ga još ljepšim. Šećući susrećemo znance, članove Društva. Kratak pozdrav i dogовор - vidimo se večeras!

Na povratku u školu dočekuje nas bogata večera: čobanac, odojak, salata te dobro vino i tamburaši. Stigli su i planinari iz HPD "Tesla" iz Zagreba. Dobro raspoloženi družimo se do kasno u noć.

Ujutro rano ustajemo jer nas čeka veliko pješačenje. Pred školom se već sakupio velik broj planinara iz svih krajeva Lijepe naše. Pozdravljamo se i dogovaramo za smjer kretanja. Nudi nam se duži i kraći put. Ispijamo zadnje gutljaje čaja i krećemo na stazu - poneki još s perecom u ruci, kojim su nas počastili domaćini.

smještaj za posjetitelje i izbjeglo bi se divlje kampiranje, a u okviru nacionalnog parka stvorio bi se mali etno-park. Tako bi posjetitelji, uz sve pogodnosti planinarenja na okolnim kukovima, mogli dozнати o nekadašnjem načinu života stočara u planini, pa čak i živjeti u njihovim ljetnim stanovima. Osim toga, takvi su stanovi ujedno sigurniji i komforntniji od šatora. Stanovi bi se obnavljali na starim mjestima, od autohtonih materijala, što bi dalo sliku od prije stotinjak godina.

Sve ljubitelje prirode, a posebno Velebita, ovim putem pozivamo na suradnju za ostvarenje ovoga projekta.

Duga kolona u kojoj je i puno djece, što me posebno raduje, slijedi vođu puta. Markirana staza vodi nas mimo voćnjaka, njiva i vinograda.

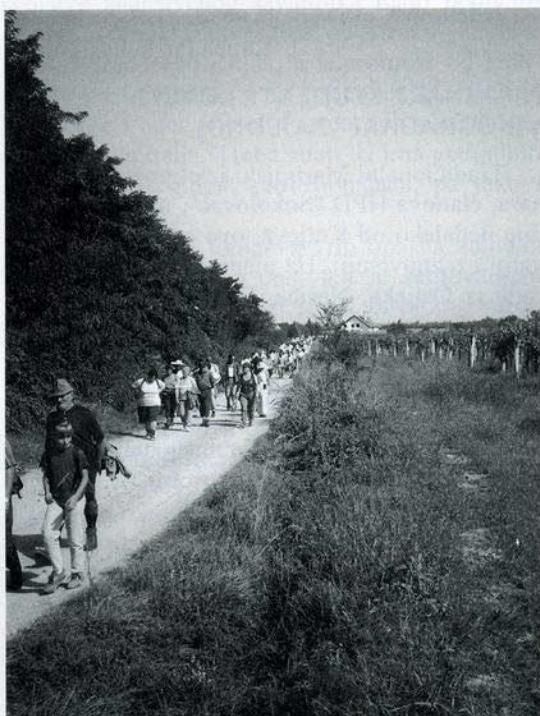

Foto: K. Pavković

Posvuda se osjeća dah jeseni opojni miris zemlje i zrelog grožđa. Ponegdje u vinogradima vidi se berače. Staza nas vodi dalje, ulazimo u šumu. Tu su gljivari došli na svoje!

Nakon kratkog odmora na rubu šume ponovo krećemo među vinograde. Dobro ugrijani od hodanja i sunca dolazimo do cilja. Okrepljujemo se ručkom - vol s ražnja, te uz dobro vino i tamburaše nastavljamo druženje do popodnevnih sati.

Oko 16 sati trebamo krenuti da bismo stigli na vlak. Pozdravljamo se s domaćinima i znancima. Kad ciknu žice na tamburi, a podvrusne snasa (Đurđa), zapjevasmo bećarac slavonski, feričanački:

Feričanci i vaše "planine",
dođu gosti, donesu slanine.

Kad uz vola slanina im prosta,
voletine za svakoga gosta.

Dobro vino i tambura živa,
pa tko može, a da ne uživa!

Planinari, vi gosti veseli
pa dođite i druge jeseni.

Jedan, dva, eto vam ga na...

Katica Pavković, Zagreb

PLANINARI, STUDENTI, LOVCI I VINOGRADARI - ZAJEDNO!

Tradicionalni Martinjski izlet požeških planinara, članova HPD "Sokolovac", na padine Krndije nedaleko od Kutjeva, ove godine bio je bogatiji i raznovrsniji. Uz planinare i ljubitelje prirode iz Osijeka, Našica, Orahovice, Nove Gradiške, Feričanaca, Virovitice, Pleternice i Nove Kapeline, te kutjevačke lovce i vinogradare, bilo je i 300 studenata i profesora Požeškog veleučilišta na čelu s rektorom prof. dr. Stjepanom Madarom, te prorektorm i predsjednikom HPD "Sokolovac" dr. Antunom Lovrićem.

Poslijevišesatne šetnje u nekoliko smjerova, pod vodstvom planinarskih vodiča, prireden je zajednički ručak po veoma pristupačnim cijenama. Nije to bio uobičajeni planinarski obrok, već pečena voletina s bogatim prilogom. Vol težak 400 kilograma za izletnike se počeo peći još večer prije, a glavni majstor bio je Željko Strlić, vlasnik ugostiteljske radnje "Šport" iz Orahovi-

"Krštenje" mošta

Foto: D. Mirković

ce.

Dakako, obavljen je i tradicionalno "krš-tenje" mošta u mlado vino. Slikoviti obred vodio je Vlado Bauer iz Požege u ulozi "Vinskog Martina", uz pratnju orahovačkog planinara Zlatka Tomšića i Dragutina Mikele, člana HPD "Sokolovac". Nesvakidašnja priredba dopunjena je "lovačkim krštenjem" Ivice Đuraka iz Kutjeva, koji je po prvi put u svojoj lovačkoj karijeri ustrijelio divljeg vepra. Sve je završilo veseljem i pjesmom, uz popularni požeški tamburaški sastav "Naša grana".

Evo što je o izletu rekla prof. dr. Gordana Klarik, rektorka Osječkog sveučilišta: "Idea je odlična. Mislim da će ovaj izlet studenata postati tradicionalan. On će Veleučilištu a Požegi dati jedan novi imidž, pogotovo jer ovako nešto ne organizira se ni na jednom veleučilištu ili sveučilištu."

Možda su slična okupljanja najispravniji put kako privući mlade u prirodu, a mnoge od njih i u planinarske redove.

Ivan Jakovina, Požega

ZABLUGE GEOLOGA IVE VELIĆA

Jesu li planinari doista nestručnjaci?

Prof. dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

U časopisu Državne uprave za zaštitu prirode i okoliša "Okoliš" broj 89/1999 tiskan je moj prilog "Terminološki nesporazumi u ekologiji" u kojem sam s gledišta urednika "Hrvatskog planinara" pisao o dilemi "krš ili kras?" Objasnio sam da za razliku od zagrebačke "geološke škole", koja je iz hrvatskog jezika izbrisala riječ kras, mi planinari rabimo, kao i ostali narod, obje riječi, i to krš za goli kamen (bez obzira na to kakve je građe) a kras za vapnenačko područje (bez obzira je li krševito ili pokriveno zelenilom). Ta je moja tvrdnja toliko uzrujala doktora znanosti i dipl. inženjera Ivu Velića iz Geološkog zavoda u Zagrebu da me je u "Okolišu" 91/1999 sasvim nepotrebno osobno izvrijedao. Vjerovali ili ne, doslovno me proglašio za besposlenog popa, "stručnjaka", onečišćivača i tome slično, a pritom je dokazao da on sam boluje od raznih zabluda. Pribrojimo li tome i njegov članak "Manipulacije s kršom i krasom" koji je objavio u našem časopisu (1994, br. 7-8), ustanovit ćemo nešto gotovo nevjerojatno: u ta dva mala člančića Velić je upao u tolik broj zabluda da se s pravom smijemo pitati nije li vrijeme da se utvrdi neki mehanizam kojim bi se oduzela doktorska titula onome tko je skrenuo s puta istine, jer je osnovna svrha znanosti čista istina i samo istina. Poštujući osobni integritet i geološku stručnost ing. Ive Velića, osvrnut ću se samo na nekoliko zabluda iz njegove prilično omašne zbirke!

1. Vrlo je ružna, a i opasna zblađa ako dr. ing. Velić misli da uvrede i etiketiranja mogu služiti kao argument u stručnoj raspravi, no neka mu bude, možda su mu se samo omakle u nekontroliranom bijesu (smije li znanstvenik bjesniti?).

2. Dr. ing. Velić je zabranio, kao geolog, meni kao liječniku da se bavim geologijom jer mi to nije profesija. Zblađa! Po istoj logici Louis Pasteur nije smio spasiti čovječanstvo od bjesnoće jer je bio kemičar a ne liječnik. Tom nakaradnom logikom Velić je zapravo diskvalificirao suradnike "Okoliša" i naše rubrike "Zaštita pri-

rode", jer ako je meni kao liječniku zabranio da se bavim geologijom pošto mi to nije struka, nemojte se ni vi, čitatelji, usuditi da pišete o ekologiji ako niste diplomirani ekolog. Jao, a u vrijeme dok je dr. ing. Velić smislio svoj članak za "Okoliš" sjedeći u kabinetskoj fotelji, ja sam istraživao vulkane penjući se po pacifičkim otočima. Pa ga sad pitam, budući da nemam diplomu geologa, smijem li i retka objaviti o onome što sam tamo otkrio? Ipak neću poslušati Velićevu izričitu naredbu neka se držim samo svoje struke i ne pačam u njegovu geologiju, jer su mi milije ličnosti enciklopedijske širine od tzv. fahidiota. Ili bi možda enciklopediste trebalo spaliti na lomači jer se mijesaju u "tuđe struke"?

3. Velić je, nadalje, u teškoj zabludi kada ljudi dijeli na stručnjake i amatera (za mene tvrdi da nisam stručnjak nego amater). Pa hajde da u svojstvu znanstvenog savjetnika malo podučim dr. ing. Velića! Suprotnost od stručnjaka nije amater nego nestručnjak, a suprotnost od amatera je profesionalac a ne stručnjak. Ne vjeruje li, neka se i opet prisjeti Pasteura ili plejade genijalnih izumitelja. Treba znati da ima genijalnih amatera, ali i glupih profesionalaca, pa tako i među geolozima.

4. Sljedeća je Velićeva vrlo opasna zblađa da je stručnjak samo onaj tko je školovanjem stekao diplomu. Poznato je da diplomu može steći marljivi glupan koji sve nauči napamet. Nažalost, ja sam kao sveučilišni profesor morao, prema propisima, ispitnu ocjenu temeljiti na studentovu pokazanom znanju a ne na njegovoj inteligenciji. Posljedica? Neka se dr. Velić sjeti koliko ima nesposobnih geologa. Pa čak ako su i sposobni, nisu imuni od zblađa i zločestoće. Dovoljno je spomenuti inače genijalnog geologa i antropogeografa Jovana Cvijića koji je svijetu uporno dokazivao da nema hrvatskog naroda, nego da je to samo jedno srpsko pleme.

5. Velić je također u zabludi kada tvrdi da se hrvatskim jezikom i stručnom terminologijom

smiju baviti samo stručnjaci (tu valjda i opet misli na ljude s diplomom). Ne, posao jezičnog profesionalca nije da jezik stvara nego da proučava njegove zakonitosti. Jezik je u davnini stvorio nepismeni narod, stvaramo ga i danas svi mi zajedno s dobrim književnicima. Usput, za informaciju kolegi Veliću: studirao sam kroatistiku na Filozofskom fakultetu i profesori su mi bili Antun Barac, Petar Skok, Mate Hraste itd., pa ponešto o tome znam makar nisam profesionalac. Za razliku od Velića koji me je diskvalificirao, Društvo hrvatskih književnika počastilo me svojim članstvom, a državni organ za znanost najvišom mogućom znanstvenom titulom - znanstvenim savjetnikom.

6. Geološka struka (kao i moja medicina) ima pravo na svoju specifičnu terminologiju, ali se treba oštro suprotstaviti Velićevu zabludi da se termini koje stvaraju geolozi imaju poistovjetiti s hrvatskim standardnim književnim jezikom. Svaka struka ima pravo na svoju terminologiju, čak i na žargon, pa tako ing. Velić i kompanija mogu u "svojoj kući", ako to žele, kras nazivati "Zabranjeno pušenje" ili "Prljavo kazalište", jednako kao što i mi planinari imamo termin "krušljiva smjer", ali nam ni u snu ne pada na pamet da taj termin guramo u hrvatski standardni književni jezik.

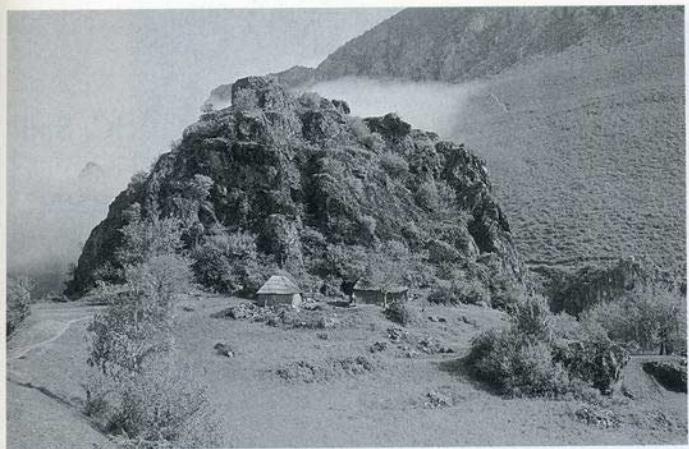
7. Sljedeća je zabluda doktora iz Geološkog instituta u Zagrebu kada tvrdi da je krš hrvatska, a kras strana (srpska?) riječ. Kojega li jezičnog neznanja! Krš je i hrvatska i srpska riječ (vidi sliku stijene sa srpskoga govornog područja), a kras je samo (!) hrvatska i slovenska. Upravo je neshvatljivo otkud tolika iracionalna mržnja kojom neki naši geolozi proganjaju riječ kras. Pri tome znaju biti toliko zasljepljeni da prešućuju sve što im ne ide u prilog, mimoilazeći istinu. Tako je Velić uglednog speleologa Vladu Božiću (amatera, ali vrhunskog stručnjaka!) optužio za "nebuloznu i nemoguću kovanicu krš na krasu". Na Velićev užas citirat ću jedan lijepi putopis objavljen u "Obzoru" prije 107 godina, dakle, gotovo pola stoljeća prije Božićeva rođenja: "Sutra u to doba već me nosi brzovoz kroz krše i vrleti krasa..."

8. Odakle Velićeva zabluda (koja li već po redu!?) da je u hrvatskom književnom jeziku jedina ispravna riječ krš (vidi molim te, sada je geolog odjednom postao stručnjak za književni

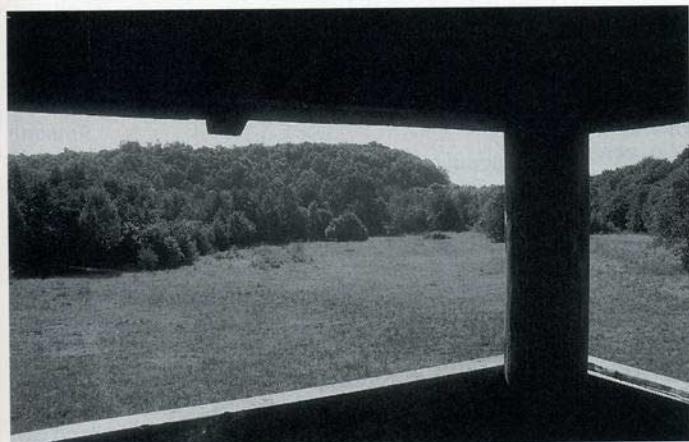
jezik!), a kras da postoji samo u lokalnom govoru, ili još gora zabluda (citiram): "Što se nakon 1918, a posebice od 1945. uopće pojavljuje riječ kras, treba ponajviše zahvaliti politici obje unitarističke jugoslavenske države u kojima se cijenilo i smatralo dobrim sve ono što je dalje od hrvatskoga". Samo je druga polovina ove njegove rečenice točna, dok je prvi dio iz temelja netočan. Istočni dio bivše Jugovine ima samo riječ krš, dok mu je imenica kras totalno nepoznata. Zbog toga jezičnog siromaštva njihov je geološki kolovoda Jovan Cvijić rabio riječ krš za oba pojma, i za goli kamen i za vapnenički teren. Usto je taj notorni kroatofob nastojao zatrati sve što miriši na hrvatsko, pa tako i hrvatsku riječ kras. Velić treba znati da je njegov idol, geomorfolog prof. Josip Roglić, na koga se poziva kao na sveto pismo, bio Cvijićev doktorirao je u Beogradu (1930) i tamo doktorirao (1934), pa je hoćeš-nećeš podlegao Cvijićevu autoritetu. Velić je pak podlegao beogradskom daku Rogliću, za razliku od mene, jer sam se ja kao Roglićev dok (Velić ne zna da sam na PMF-u kod Roglića studirao geografiju) odupro njegovoj cvijićevštini. Uostalom, Velić bi, ako se smatra stručnjakom za hrvatski jezik, morao znati za ovaj podatak iz Moguševog "Hrvatskog čestotnog rječnika": u statistički obrađenim hrvatskim tekstovima riječ kras, gen. krasa, nađena je 569 puta, a krš, krša, samo 554 puta. Dakle, kras postoji u hrvatskom jeziku, čak je i malo češći od krša.

9. Velić predbacuje speleologu Vladi Božiću da se u pogledu krša i krasa oslanja na beogradskog doktoranda, geografa dr. Ratimira Kalmetu (inače Hrvata), a istodobno se sam Velić fanatički oslanja na autoritet Jovana Cvijića i njegova beogradskog daka Josipa Roglića. Nedostatak logike ili etike?

Što se zabluda tiče, one se svakom znanstveniku mogu oprostiti ako prihvata argumentiranu kritiku, ali što da mislimo o doktoru znanosti koji umjesto argumenata nudi uvrede? A u pogledu znanstvene etike, postavljam pitanje ing. dr. Veliću kao uredniku Geološkog vjesnika je li istina da on odbija objaviti stručne članke o otkrićima u Lukinoj jami na Velebitu? Kao stariji po godinama, i u svojstvu znanstvenog savjetnika, dužnost mi je da ga malo savjetujem. Kada meni kao uredniku Hrvatskog planinara,

Krš bez krasa na srpskom jezičnom području (Jerinin krš kod Berrana u Polimlju)
Foto: Ž. Poljak

Kras bez krša: pitome livade na Ponikvama iznad Zagreba (vapnenačko područje na Medvednici)

Liječničkih novina ili nekoga znanstvenog zbornika stigne neki slabiji članak, ne bacam ga u koš nego nastojim autoru pomognuti da ga pripremi za tisak. Ne samo radi unapređenja struke i etičkih principa, nego i zato da autor ne pomici da sam mu zavidan ili netrpeljiv.

Na kraju ću odati odakle u Veliča toliko neshvatljive gorčine. Posljedica je to naše davne terminološke polemike koja se vodila na stranicama "Hrvatskog planinara". U njoj geolog Velić, pod Cvijićevim i Roglićevim utjecajem, s neobičnim žarom natura hrvatskom književnom jeziku srpsko-hrvatski krš umjesto hrvatsko-slovenskog krasa, dok ja rabim obje hrvatske riječi: krš za goli kamen, a kras za vapnenačko područje.

Završit ću, ponovno, s anegdotom koja je tada Veliča naročito razbjesnila!

Geolog usred bujnog zelenila na Ponikvama iznad Zagreba (zadivljeno): "Kojega li silnog krša!"

Seoski kosac (začudeno): "Ovaj je ili slijep ili mu fali neka daska u glavi ako misli da su moje livade krš."

LITERATURA

- Božić V.: Riječ "kras" ponovno u upotrebi. NP 84, 1992, br. 11-12, str. 258.
- Velić I.: Manipulacije s kršom i krasom. NP 86, 1994, br. 7-8, str. 173.
- Poljak Ž.: Terminološki nesporazumi u ekologiji. Okoliš IX, br. 89, 1999, str. 49.
- Velić I.: Poštovano Uredništvo "Okoliša". Okoliš IX, br. 91, 1999, str. 83.
- Moguš M. i dr.: Hrvatski čestotni rječnik, Zagreb 1999.

Krš na krasu: goli kamen
vapnenačke grade (Dinara) Foto: Ž. Poljak

SEDAMDESET GODINA ŠPILJE VRANJAČE

GORAN GABRIĆ, Split

Ove se godine navršava 70 godina od kad je uređena i otvorena za posjetitelje špilja Vranjače u Kotlenicama kod Dugopolja.

Špilja je smještena u podnožju središnjeg dijela Mosora, s njegove sjeverne strane. Pristup je moguć iz Splita asfaltnom cestom preko Dugopolja do sela Kotlenice u zaselak Punde (25 km), te još 300 m makadamskim putem do ulaza u špilju.

Ulagzni dio, tzv. atrij, poznat je mještanima od davnina, a drugi je dio otkrio vlasnik zemljišta na kojem se nalazi špilja, Stipe Punda, prošavši kroz uski prolaz za ranjenim golubom.

Godine 1900. špilju su istražili članovi Speleološkog odsjeka PTD Liburnija iz Zadra, a 1903. godine rudar Luigi Miotto iz Splita obavlja premjer špilje i o "otkrivcu" javlja geologu dr. Fritzu Kerneru u Beču. Izrađujući geološki zemljovid Srednje Dalmacije, Kerner posjećuje špilju i 1904. godine objavljuje članak *Die Grotte von Kotlenice am Nordfusse der Mosor-planina*.

Prof. Umberto Girometta izuzetno je zaslužan za propagiranje prirodnih ljepota špilje, o njoj piše u dnevnom tisku, časopisima i znanstvenim publikacijama, što je imalo za posljedicu pojačan posjet špilji.

Podružnica HPD Mosor, osnovana u Splitu 1925. osniva 1927. godine, *Sekciju za istraživanje kraških pojava*, koja kao prvu zadaću postavlja uređenje špilje Vranjače za turistički posjet.

Osim državnih vlasti, općine Klis, sela Kotlenice, uprave, članstva i simpatizera HPD Mosor, najviše je truda uložio tadašnji pročelnik Sekcije za istraživanje kraških pojava ing. Rade Mikačić. Pod njegovim vodstvom i nadzorom izvedeni su svi radovi u špilji, a da bi posao bio što bolje izведен, čak se neko vrijeme i nastanio u Kotlenicama. Izvedeni radovi u to vrijeme bili su pravi pothvat:

- probijanje novih 450 m makadamske ceste kroz krš od z. Punde do špilje,
- okretište i parkiralište za automobile pred

H. P. D. PODRUŽNICA »MOSOR« U SPLITU

MATICA U ZAGREBU,
CLANICA SAVEZA PLANINARSKIH
DRUŠTAVA KRALJ. JUGOSLAVIJE

Split, datum pošt. řiga.

P. T.

U nedjelju, dne 15. tek. mj., u 10 sati jutrom, obavit će naše

Udruženje svečano otvorenje pećine „Vranjače“ kod sela Kotlenice.

Biti će nam osobita čast, bude li V. G. blagoisvolio učestvovati ovomu slavlju, kojemu je svrha da popularizira i očuva jednu od najlepših podzemnih atrakcija naše Domaje.

Detaljni program svečanosti bit će putem novina naknadno objavljen.

Uz planinarski pozdrav!

Predsjednik:
Prof. Girometta

Cajnik:
Albert Seits

Z. S. Za posetnike iz Splita obvezatna je prijava kod Zapirnice M. Četrović.

Pozivnica za otvorenje špilje Vranjače 5. 12. 1929.

špiljom,

- niveliiranje i osiguranje okolice ulaza podzidavanjem, te izradom sjedala pred ulazom,
- kućica za motor-agregat i spremnik vode za hlađenje motora,
- izrada betonskih stuba - nogostupa od ulaza do dna atrija, te provođenje svih putova i platoa u špilji,
- pribavljanje i postavljanje željezne ogradi-kuhovata,
- proširivanje uskog prolaza iz atrija (50 cm visine) u drugi dio špilje (2 m visine i 20-ak m dužine),
- postavljanje željeznih vrata za drugi dio špilje,

Girometta govori na otvorenju Vranjače 5. 12. 1929.

- provođenje električne instalacije s konzolama i 26 žarulja, te dvije petromax lampe,
- pošumljavanje okolice špilje borovim sadnicama.

Veći dio radova bio je završen do službenog otvaranja špilje za posjet, a dotjerivanja su se izvodila od 1930. do 1934. godine.

Špilja je svečano otvorena 15. 12. 1929. godine, a tom su činu prisustvovali predstavnici vlasti, članovi HPD Mosor, ljubitelji prirode i mještani Kotlenica. Tom je prilikom otkrivena spomen-ploča na kojoj je zapisano:

**PEĆINA VRANJAČA
JEZOVITA U SVOJIM PRIRODNIM KRASOTAMA
ZAUZIMANJEM HPD "MOSOR"
VRSNIM POŽRTVOVNIM RADOM
DRUGA KAND INŽ RADE MIKAČIĆA
UZ PRIPOMOĆ DRŽAVE OPĆINE KLIS
SELA KOTLENICE
PRIJATELJA PRIRODE
SVAKOME PRISTUPAČNA
NAKON CRKOVNOG BLAGOSLOVA
U PRISUSTVU ČLANSTVA NARODA
PO PRESJEDNIKU PROF U GIROMETTA
DNE 15 XII 1929
SVEČANO OTVORENA**

Danas ta pomalo izbljedjela ploča svjedoči o značenju graditeljskog pothvata i tadašnjem plemenitom cilju speleologa Mosora.

U svom izvješću *Špiljski nalazi u srednjoj Dalmaciji* (Hrvatski planinar 10/11, 1935) Girometta navodi:

"Između tolikih pećina, koje sam istražio u srednjoj Dalmaciji, ni u jednoj nijesam našao povoljnije uvjete za stanovanje u trogloditskoj dobi kao u Vranjači. Otvor orientiran prema podnevnu, prostrana relativno suha podzemna šupljina sa mnogo svjetlosti i konstantnom temperaturom od 16°C, zaštićenost od studene bure, pak blizina vode, šume i planine, u kojima su sigurno živjele, uz špiljskog medvjeda, razne vrste postdiluvijalnih životinja, bile su doista prave blagodati za tadašnji ljudski živalj".

To se i potvrdilo prilikom proširivanja uskog prolaza iz atrija u unutrašnjost špilje 1929. g., te pokušnih sondiranja 1934. i 1935. g. Girometta je tada ustanovio da je špilja u davnim vremenima bila nastanjena i da prvi kulturni slojevi datiraju iz ranog neolitskog doba. Tom je prilikom s više slojeva pronađeno različito zemljano posude i koštani fragmenti, a u najdubljim slojevima i rogovlje *Cervus dama*, te čeljust *Ursus spelaeus*, u nekoliko fragmenata tibije i femura. Girometta 1913. godine otkriva u špilji novu vrstu špiljskog pauka koji dobiva naziv *Stalita giromettai*. Na temelju istraživanja tro-

globijske i troglofilne faune koja je tijekom 1913., 1914. i 1921. godine poduzeo Girometta, u šipili je pronađena bogata šipilska fauna. Objavljena je u Programu c. k. Velike Realke u Splitu 1914. g. kao *Prilog poznavanju troglobijske i troglofilne faune Dalmacije uz geomorfološke bilješke o istraženim šipljama i jamama*, te u knjižici Vranjača pod *Troglobijska i troglofilna fauna Vranjače*, koju je izdalo HPD Mosor prigodom otvorenja Vranjače 1929. g.

Poslije II. svjetskog rata Vranjaču su uglavnom posjećivali planinari i manje skupine izletnika sve do 1970. godine. Tada je šipila ponovo elektrificirana i skrb o njoj preuzima Šumsko gospodarstvo (danasa Hrvatske šume) preko svog povjerenika. Dugogodišnji vodič po šipili Mirko Punda sada je već u poodmaklim godinama, pa ga u vođenju jednako uspješno zamjenjuju nje-

govi sinovi. Zakonom o zaštiti prirode, šipila Vranjača je zaštićena 1963. godine kao geomorfološki spomenik prirode. Bogatstvo sigastih ukrasa zasigurno je svrstavaju u najljepšu turističku uređenu šipilju u Dalmaciji. Uređeni okoliš, s kamenim i drvenim klupama i stolovima, zatim borova šuma te čista priroda i razgledanje uvijek atraktivne Vranjače, razlog su za posjet izletnika i ljubitelja prirode ovome živopisnom kraju.

Veći grupni posjeti šipili mogu se najaviti na telefon 021/812-649 i na adresu: Mirko Punda, s. Kotlenice, 21204 Dugopolje.

Autor je uz rukopis priložio bibliografiju od 25 jedinica, koju zbog nedostatka prostora ne objavljujemo.

GORSKA SLUŽBA SPAŠAVANJA HPS U 1998. GODINI

Dr. BORISLAV ALERAJ, Zagreb

Svake godine Gorska služba spašavanja HPS, daje u HP pregled svojega spasavalčkog rada u pret-hodnoj godini da se pokaže i dokumentira taj važni dio aktivnosti, a uz to i da se na uočenim okolnostima i uzrocima nesreća nauči izbjegavati slične rizike u budućnosti.

U 1998. godini zabilježeno je ukupno 37 intervencija, dakle, malo manje nego u 1997. no broj spašenih osoba osjetno je veći, čak 139. Razlog za to je spektakularna, izuzetno uspješna akcija spašavanja stotine skijaša i izletnika s pokvarene skijaške žičare na Bjelolasici. Na tablici 1 je pokazano koje su stanice izvele akcije, na tablici 2 u kojim je to bilo planinama, a u tablici 3 i 4 spol i dob (vidi 3. str. korica).

Izvan uređenih skijališta (tablica 5) bilo je 15 akcija. Podaci o njima su u tablici 6 na 3. strani korica.

Najviše akcija obavila je stanica GSS Zagreb, i to stoga što osigurava najveće skijalište u Hrvatskoj, Sljeme i što je na području Medvednice najveći broj izletnika i planinara, s obzirom da je u njenom podnožju milijunski grad. Zbroj akcija po stanicama veći je od stvarnog broja akcija zato jer je u nekim akcijama interveniralo zajedno nekoliko stanica.

U rubrici "nerazvrstano" u tablici 3 i 4 iskazani su skijaši sa žičare na Bjelolasici koji nisu zbog brzine i brojnosti posebno popisivani.

Tablica 5. Ozljede na uređenim skijalištima	Broj
Ozljede	
posjekotine na licu i glavi	4
posjekotine ruku i nogu	4
potres mozga	2
kontuzija oka	2
iščašenje ramena	1
uganuće ramena	1
kontuzija ruke	1
prijelom podlaktice	1
iščašenje koljena	1
uganuće koljena	1
kontuzija koljena	3
iščašenje kuka	1
prijelom potkoljenice	2
uganuće gležnja	2
Ukupno ozljeda	27
Ukupno osoba	22

Iz rubrike o uzroku nesreće u tablici 6, vidi se da je bilo dosta lutanja i gubljenja, što je koji put iziskivalo i višednevne akcije potrage uz sudjelovanje velikog broja ljudi. Takve su planinske nezgode osobito opasne ako je planinar sam. Jedna takva nezgoda, u kojoj je izgubljeni planinar bio sam, nažalost je završila smrtno, dok je, s druge strane, hladna zimska noć provedena skupa u troje, prošla bez ozljeda i ostala samo neugodna uspomena.

Helikopter je u akcijama pomagao tri puta. Bio je to svaki put helikopter s posadom hrvatskog ratnog zrakoplovstva, s kojima je osobito u Splitu razvijena izuzetno dobra suradnja.

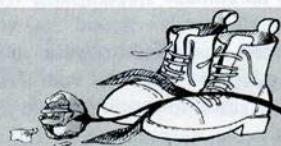
Među spašenima većina nisu članovi planinarskih udruža, što ponovo ističe važnost GSS-a kao službe javnog značenja. Četvoro spašenih bili su članovi planinarskih društava Sljeme (Zagreb), Biokovo (Makarska), PK Split i PDS Velebit (Zagreb).

Posebnu pozornost zasljužuje izuzetno uspješna akcija na Bjelolasici. Tamo je 15. veljače u 15,30 sati zbog pada mladog skijaša na okretištu skijaške žičare iskočilo nosivo čelično uže iz kolotura i nastao nepopravljiv kvar žičare. U tom je trenutku na sjedalima žičare, vozeći se prema gore ili u silasku, ostalo zaro-

bljeno 100 skijaša i izletnika. Odmah je u akciju stupila četveročlana dežurna ekipa stanice Ogulin koja stalno osigurava skijalište Bjelolasicu, a istovremeno su joj se pridružili gorski spašavatelji iz više naših stanica iz cijele Hrvatske, koji su sretnim slučajem toga dana bili okupljeni na Bjelolasici radi državnog natjecanja u pružanju prve pomoći i vožnje akcija. Tako je u akciji sudjelovalo ukupno 35 spašavatelja iz stanica Ogulin, Zagreb, Split, Zadar i Karlovac. Uz suradnju djelatnika žičare i snježnog vozila, njima je u organiziranoj mu-njevitoj akciji uspjelo sretno spustiti na tlo neozlijedene svih 100 zarobljenih osoba, u nevjerojatno kratkom vremenu od sat i četvrt. Akcija je završena još prije nego je sunce zašlo i tako je izbjegnuta noć, pot-hladivanje i sve druge posljedice koje bi iz toga proizašle. Ova je akcija predstavljena posebnim letkom na prošlogodišnjem zasjedanju IKAR-a i izazvala je vidno zanimanje.

Na koncu treba podsjetiti da je sav taj vrijedan po-sao obavljen na amaterskoj dobrovoljnoj osnovi, bez materijalne koristi za ukupno više od stotinu naših gorskih spašavatelja koji su u njima bili angažirani, a besplatno za spašene osobe.

IN MEMORIAM

KOMEMORACIJA UMBERTU GIROMETTI

HPD "Mosor" je 27. travnja povodom 60. obljetnice smrti prof. Umberta Giromette (1883-1939) upri-ljicilo komemoraciju na Marjanu, kod njegova spomenika. Girometta je bio svestrani prirodoslovac, pedagog, planinar, speleolog, fotograf, publicist, organizator, humanist...

Rodio se u Splitu. Nakon studija, 1908. se vraća u rodni grad i predaje na Velikoj realci. Od 1909. sus-tavno istražuje kraško podzemlje. On i Ramiro Bujas 1911. utemeljuju Špiljarski odio. Među osnivačima je podružnica HPD "Mosor" 1925. i Sekcije za istraživanje kraških pojava 1927. Od 1928. do smrti predsjednik je HPD "Mosor", koje pod njegovim vodstvom postaje jedno od najuspješnijih u Hrvatskoj. Grade se ili uređuju planinarski objekti i provode Šumski dani za pošumljavanje goleti. Publicirao je skoro sto radova, a bio je član više prirodoslovnih društava u Hrvatskoj i izvan nje.

Uz Giromettu je vezano i utemeljenje Foto kluba 1911., Prirodoslovnog muzeja i Zoološkog vrta 1926.,

Morskog akvarija 1928. itd. U vrijeme velike gladi u Zagori organizirao je prikupljanje i raspodjelu pomoći.

Na komemoraciji 1939. Stjepan Vrdoljak je o Girometti, između ostalog, rekao: "Trebalо ga je samo vidjeti u planini, u intimnom manjem krugu svojih pri-jatelja i suradnika. Bili su to, valjda, njegovi najlepši trenuci u životu. Prirodno je i razumljivo, da je on svoje najvrednije trenutke proživljavao u prirodi, u planini, koju je volio ljubavlju fanatičara a služio joj po-božnošću svećenika. On je daleko bolje od svih nas poznavao njen život i prošlost, ljepote, otkrivaо njene tajne, razumio njen govor a u njenom bijesu nije gledao strahotu i od straha se sklanjao, nego komponentu onog prirodnog ritma, poslije kojeg će nastupiti mir i vedrina. Ukratko, on se u planini nalazio u svom ele-mentu, ona je bila za njega najsnažnija, zbirka pjesama, najbolje glazbeno djelo, najsavršenija slika, kakvu kist slikara nije naslikao ni dlijeto kipara isklesalo".

(I. T. Marinov)

TKO JE ŠTO U HRVATSKOM PLANINARSTVU

KAJA BARTOŠEK I INJEZINA KRONIKA

Navršilo se sto godina od početka djelovanja planinarskog društva u Požegi. U tom dugom razdoblju bilo je među članovima mnogo veoma zanimljivih pojedinaca. Jedna od njih je i Katica Bartošek, namještenica Ureda za prosvjetu, kulturu, informiranje, šport i tehničku kulturu Požeško-slavonske županije.

Kada je bila učenica, Kaja je, kako je od milja zovu, najviše voli igrati košarku i rukomet. Od 1984. godine aktivna je članica HPD "Sokolovac" u Požegi. Sudionica je brojnih planinarskih pohoda. Nije propustila niti jedan visokogorski uspon, posebice kada je riječ o planinama izvan Hrvatske. Uz osvojene vrhove Europe, uspela se i na Kilimanjaro, "krov" Afrike, a boravila je i u Južnoj Americi, kao članica ekspedicije "Ande '99". Njen zapis o usponu požeških planinara na Etnu i najviše vrhove Apeninskog poluotoka, uvršten je u knjigu Rudolfa Helija "Stoljeće požeškog planinarstva". Kao suradnica Županijskog radija Požega, pripre-mila je ili uredila više od 200 (!) planinarskih emisija. Trenutno uspješno obnaša dužnost tajnice Društva, a od 1994. godine vodi "Kroniku" HPD "Sokolovac". Kada smo je upitali što ju je potaklo da se prihvati toga posla, skromno je uzvratila da je to bila zamisao dr. Antuna Lovrića, predsjednika Društva.

Do sada je ispunila sedam bilježnica velikog formata. Uz rukom pisane priloge najvažnijih događanja na izletima, visokogorskim pohodima, planinarskim manifestacijama, društvenim sjednicama i skupštinama nalaze se izresci iz novina i časopisa, brojne fotografije, crteži, razglednice, naljepnice, pretisci raznih dokumenata... No, ima i stranica koje podsjećaju na učeničke herbarije sa suhim isprešanim listovima i cvjetovima,

biljaka iz planina Hrvatske i drugih zemalja.

Već ovo što je do sada uradila, vrijedno je divljenja i poštovanja. Bit će to dragocjen materijal za autore nekih novih knjiga o radu požeških planinara.

Ivan Jakovina

ZAŠTITA PRIRODE

SVJETSKI DAN ČISTIH PLANINA

Kampanji za čiste planine na Medvednici, pri-družile su se i akcije u drugim regijama - Karlovac; Opatija i Šibenik. Time su planinari diljem Hrvatske svojim djelovanjem rekli odlučno NE! smeću u planinama, prirodi i okolišu. Bez obzira na mjestimično loše

vremenske prilike, u svim je akcijama sudjelovalo, uz planinare, mnoštvo školske djece i građana. U skladu s težištem ovogodišnje akcije, skupljane su prije svega PET boce, konzerve od piva i napitaka, tetrapak i ostali ambalažni otpad. Da bi upozorili javnost, planinari su poveli sudionike u obilazak divljih deponija kojih ima mnogo u planinama i na prilazu njima.

"KARLEK" OPTEREĆUJE SAMARSKE I BIJELE STIJENE

Hvale vrijedna inicijativa privlačenja većeg broja posjetitelja Ogulinu organizacijom Eko-turističkog vlačka i daljnjim usmjeravanjem posjetitelja i planinara drugim dijelovima toga kraja, otvorila je probleme o očuvanju okoliša i održivom gospodarenju s lokalitetima u tome kraju. Primjećeno je oštećenje prirode u najčešće posjećenim dijelovima prirode, a posebna je opasnost u najposjećenijem dijelu strogog rezervata Samarske i Bijele stijene. Naime, povećanom posjetom, osim opasnosti narušavanja cjeline nekontroliranim boravkom posjetitelja, te povećane količine otpadaka i smeća, primjećen je nestanak runolista uz stazu na vrh Bijelih stijena, što je nedopustivo. Pokojni pročelnik KZP HPS i autor ove vijesti razgovarali su sredinom kolovoza s gđom Puškarić iz Ogulina o aktivnom sudjelovanju KZP u organizaciji aktivnosti u vezi s "Karlekom" i povećanoj zaštiti strogog rezervata Bijele stijene i Samarske stijene. Osim promocija očuvanja kvaliteta prirode putem oglašavanja na Hrvatskom radiju Ogulin, razgovaralo se o cijekupnom održivom gospodarenju i upravljanju okolišem u tome kraju. U izradi novog "Karlekovog" promotivnog letka za 2000. godinu su djelovat će i HPD "Kapela" i KZP, jer se radi o vrlo osjetljivom području najvišega stupnja zaštite. Osim informiranja na promotivnim materijalima, planiraju se isključivo vodeni posjeti u strogi rezervat, a vođenje će organizirati planinari HPD "Klek" i HPD "Kapela".

EKO-TRIBINA NA GLAVICI

Komisija za zaštitu prirode, Središnjica Eko-patrola HPS, organizirala je 24. rujna na Glavici Eko-tribinu "PET ambalaža - problem u okolišu". Na tribinu su pozvani predstavnici DUZPO, zbrinjavača i onih koji stavlju u promet PET ambalažu, novinari, ekolozi i planinari. Uz osrednji odaziv, tribina je razmotrila problem pojave sve veće količine ambalaže (prije svega plastične) i konstatirala raspad sustava skupljanja i zbrinjavanja PET ambalaže. Posebno se osvrnula na problem edukacije i informiranja, gdje je ova tribina sigurno odigrala svoju ulogu, jer je najavljujući aktivnosti povodom Svjetskog dana čistih planina progovorila o problemu raznog otpada u prirodi i okolišu. Tribina je promicala ideje o zbrinjavanju ambalažnog otpada, a prije svega o potrebi edukacije šire javnosti svih uzrasta. Prisustvo novinara omogućilo je promicanje ideje u medijima: HRZ 1 (emisija "Slušaj kako Zemlja diše" do sada je tome posvetila tri emisije), HRZ 2 (emisija "Z-kao Zemlja"), HTV (Školska televizija, uz najavu stalnog termina o zaštiti okoliša) i u svim dnevnim tiskanim medijima. Tribina na Glavici (planinarsko okruženje, pravi primjer zagadenog prilaza PP Medvedni-

ca), uz uvod S. Ferine, pokazala je interes javnosti i potrebu pokretanja edukativnih predavanja, od vrtića škola i planinarskih društava do ostalih NVO u društvu.

ČIŠĆENJE MEDVEDNICE

Ove je godine po šesti put obilježen Svjetski dan čistih planina (26. rujna) diljem Hrvatske nizom poticajnih akcija za čiste planine. Središnji događaj se zbio 25. rujna kao akcija za čistu Medvednicu, koju su organizirala planinarska društva i Središnjica Eko patrola Zagreba. Iako nije skupljena imozantna količina smeća, u akciji osim planinara sudjeluje sve više građana i školaraca. Najvažniji je rezultat akcije bila medijska promocija svijesti o potrebi održavanja reda čistoće u parku prirode Medvednica, gdje je najviše smeća skupljeno po Poučnoj stazi i na vidikovcima uz cestu, a najmanje uz planinarske staze. Ovdje treba posebno napomenuti ovogodišnji fokus u akciji, koji je bio usmjeren prema ambalažnom otpadu - PET-u, tetrapaku i konzervama, koji je postao prava mora u prirodi i okolišu. Također, u razgovoru s novinarama, objavljen je šokantan podatak o 24 rupe u koje neodgovorno odbacuje smeće privredni subjekt koji bi trebao u parku održavati red i čistoću. O akciji u kojoj su, uz gradane, sudjelovali članovi dvadesetak zagrebačkih društava (najviše ih je bilo iz Zagreb-Matice, Ericsson-Tesla, Željezničar, Susedgrad, Kapela i Pliva) te osnovnih škola (I. Gundulić i Susedgrad), javnost su obavijestili dnevni tisak i elektronski mediji.

PLITVIČKA JEZERA OPASNO UGROŽENA

Zelena akcija i HPD "Zagreb-Matica" organizirali su predavanje "Nacionalni park Plitvička jezera - 20 godina poslije". Na tribini je uvodno izlaganje dala Jagoda Munić, na temu "Svjetski trendovi u upravljanju zaštićenim područjima", upoznajući nas s novim pristupom zaštiti (tri zone, održivo gospodarenje, uključenost lokalnih zajednica). U drugom dijelu je Andelko Kružičević, službenik Javne ustanove NP Plitvice, progovorio u katastrofalnoj nebrizi i lošem gospodarenju područjem koje je prije 20 godina UN uvrstio u svjetsku baštinu. Potpuna nebriga, oglušavanje o sve apele za promjenu odnosa prema fenomenu, loš pristup iskorištavanju, bezglava gradnja i zaduživanje, sve pod ingerencijom Vlade RH i Sabora! Plitvice su opasno ugrožene, a vijesti o tome ne prodiru u javnost zbog totalne informativne blokade, pa je potrebno hitno informirati javnost. Zbog toga, KZP pruža punu podršku "Zagreb-Matici" i Zelenoj akciji te se aktivno uključuje u upoznavanje javnosti s problemima i stanjem na Plitvicama. (SF)

PLANINARSTVO U TISKU

FOTOMONOGRAFIJA "VELEBIT"

Knjiga ima 200 stranica, formata 30x23 cm, s više od 250 kolora. Ovo monumentalno djelo tiskano je na lijepom papiru, s tvrdim uvezom. Autor knjige je urednik Ekološkog glasnika, dr. sc. Ante Pelivan. Cijena za naše pretplatnike je 115,00 kn plus poštarnina, a za ostale 130,00 kn plus poštarnina.

"PO PUTOVIMA I STAZAMA VELEBITA"

Knjiga ima 160 stranica, format 21 x 12 cm i više od 150 kolornih fotografija i karata. Tiskana je na lijepom papiru s mekim uvezom. Autor teksta je urednik časopisa "Ekološki glasnik" dr. sc. Ante Pelivan. Knjiga će dobro doći svima koji žele posjetiti Velebit i upoznati njegova prirodna obilježja. Cijena je za naše pretplatnike 25,00 kn plus poštarnina, a za ostale 30,00 kn plus poštarnina.

"SPELEOLOŠKI TURIZAM U HRVATSKOJ"

Autor knjige je naš poznati speleolog dipl. ing. Vlado Božić. Knjiga ima 174 stranice, format 21 x 14,5 cm, više od 170 kolor fotografija i velik broj crteža i karata. Dobro će doći svima koji žele više doznati o našim špiljama i jamama, posebno vodičima te profesorima i nastavnicima koji vode dake na ekskurzije po našim špiljama i jamama.

Cijena je za naše pretplatnike 35,00 kn plus poštarnina, a za ostale 40,00 kn plus poštarnina.

Knjige se naručuju na adresi: "Ekološki glasnik" d.o.o. Duga cesta, III. odvojak 8, 10412 D. Lomnica ili na tel/fax 01/6234-058, s naznakom da ste pretplatnik "Hrvatskog planinara".

VELEBITEN BROJ 30 I 31

Glasilo PDS Velebit iz Zagreba, broj 30, za travanj 1999., u cijelosti je posvećeno istraživanju Slovačke jame na Velebitu i sadrži obilje dokumentarnoga gradiva. Broj 31 za srpanj obiluje izvješćima o održanim priredbama, tako npr. o radu SO-a, seminarima o "postavljanju" jama, trekkingu po Švicarskoj, Mosorskom maratonu i radu "Velebita" općenito. Urednik je Darko Štefanac, opseg 40-50 stranica, prosječna naklada 100 primjeraka. Adresa uredništva je: Zagreb, Radićeva 23,

a www stranice su: <http://jagor.srce.hr/speleo+hr> i <http://pubwww.srce.hr/velebit>

(Ž. Poljak)

KNJIGA PRIČA O PLANINI I PRIRODI

Naša dugogodišnja suradnica, prof. Mira Šincek iz Varaždina (od 1985. god. objavljujemo njezine tekstove u HP), ovih je dana u izdanju Izdavačke kuće "Tonimir" iz Varaždinskih Toplica, objavila svoju drugu Knjigu priča za djecu pod naslovom Laku noć ma-

leni.

Na 130 stranica (format B-5) knjiga donosi deset priča o prirodi (životinjama, cvijeću, jezerima, drveću, planini). Dvije su od njih već objavljene u HP. Uz svaku je priču lijepa ilustracija Ivana Haramije-Hansa. Slike mogu djeci poslužiti i kao bojanka.

Recenzenti su se vrlo pohvalno izrazili o pričama, a oni su dr. Ivan Čehok i dr. Stjepan Hranjec, stručnjaci za dječju književnost.

Knjiga je namijenjena djeci, ali i odraslima (roditeljima, bakama, tetama), te onima koji rade s djecom (u vrtićima, školama, dramskim skupinama i sl.). Svi će oni u pričama naći zanimljiv sadržaj i poticaj za rad i stvaranje.

Prema recenzentima, priče su "... zahvalne kao štivo za čitanje i prepričavanje, ali i za dramatizaciju u dječjim igrokazima ili pak lutkarsko-scenskim jednoscinkama. Omogućavaju višeizvorno dječje stvaralaštvo (kazivanje, scenski nastup, likovnu scenografiju itd.) i, što je najvažnije, poučno upućuju na brigu za okoliš i istraživačko upoznavanje s prirodom." Dakle, evo vrijedne knjige koja može uvelike pomoći da u najranijoj dobi u djece pobudimo i njegujemo ljubav prema prirodi i zanimanje za planinu i planinarstvo.

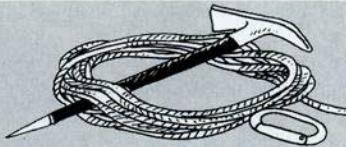
Knjiga stoji 40 kn (plus poštarnina), a može se naručiti kod autorice na adresu: Mira Šincek, M. Držića 32, 42000 Varaždin, ili na telefon 042/262-001.

(Ž. P.)

PLANINARSKI ZIDNI KALENDAR ZA 2000. G.

Ima 12 listova tiskanih u boji plus predlist, format 34x49, s mjestom za logotip naručitelja - planinarskog društva. Tema su nacionalni parkovi. Cijena 15 kn plus poštarnina, a naručuje se kod Ekološkog glasnika, kao i prije spomenute knjige. Za više primjeraka odobrava se popust.

ALPINIZAM

NOVI SMJEROVI NA BEGOVAČKOM KUKU, VELEBIT (JUGOZAPADNA STIJENA)

I ove godine članovi AO PD "Dubovac" iz Karlovca boravili su na području sjevernog Velebita u sklopu speleološkog logora u organizaciji SD Karlovac u od 2. do 8. kolovoza. Nastavilo se s penjanjem u stijeni Begovačkog kuka, gdje su ispenjana još četiri vrlo lijepa prvenstvena smjera. AO PD "Dubovac" ovom akcijom nastavlja svoju vrlo živu aktivnost tijekom cijele godine. Penjalo se na Kleku, Paklenici, Bijelim stijenama, Triglavu i Velebitu, a naši su članovi pohađali i ledenjački tečaj u Francuskoj.

1. El. Gedore

Pristup. Od ceste za Veliki Lubenovac (od novog planinarskog doma PD "Gromovača"), a kad se stijena otkrije u cijeloj svojoj veličini, ravno prema njoj kroz šumu (dosta strmo) pod samu stijenu. Ulaz. Po izrazitom rebru, 20 m d. od smjera Trn u oku ili l. od velikog kamina u d. polovici stijene (IV). Prije previsnog dijela rebra skrenuti l. preko glatkih ploča (V, IV) do ulaza u vidljivi kamin, kroz kamin (IV-) pa l. preko ploče (III, II) prema izlazu iz smjera na vrh stijene. Silaz. Po sljemenu kuka prema istoku do lakšeg terena i sipara pod podnožje stijene. Ocjena: V, IV, II, AO, A1, visina stijene 110 m. Vrijeme penjanja prvih penjača 3 sata. Prvi penjali Petar i Marko Kulaš, 3. 8. 1999. Smjer nije opremljen.

2. Dubovački kamin

Pristup. Od ceste za Veliki Lubenovac (od doma PD "Gromovača"), a kad se stijena otkrije u cijeloj svojoj veličini, ravno prema njoj kroz šumu (dosta strmo) pod samu stijenu. Ulaz. Gledajući d. polovicu stijene, izraziti l. kamin Opis. Držeći se l. strane kamina, uz lijepo penjanje preko uglavljenog kamenja, do prvog

osiguranja, 50 m. (III, II). Nakon osiguranja, veliki uglavljeni kamen (previs, IV) ispenjati s d. strane. Poslije toga sve do vrha držati se l. strane (III, II). Cijeli smjer se proteže po dosta dubokoj pukotini koja na mjestima sliči meandru, a iz nje puše dosta hladan zrak tako da je penjanje i po velikoj vrućini ugodno. Silaz. Po sljemenu kuka prema istoku do lakšeg terena i sipara pod podnožje stijene. Ocjena: III, (IV), II, visina stijene 100 m. Vrijeme penjanja prvih penjača oko 1,5 sati. Prvi penjali Petar Kulaš i Željko Ivasić, 5. 8. 1999. Smjer nije opremljen, potrebno je nekoliko klinova i čokova (zatikača).

3. Rodendanski smjer

Pristup: Kao i za ostale smjerove. Ulaz. Oko 7 m kroz Borlinski kamin (drugi kamin d. gledajući od polovice stijene d.), pa oštro l. preko malog previsa prijeći na izbočeno rebro (IV) koje se proteže cijelom visinom stijene, a između dva kamina (Dubovački i Borlinski). Rebro je na mjestima prilično kršljivo i mjestimično obrasio malim busenima vrlo nestabilne trave. Silaz. Kao i za ostale smjerove. Ocjena: III (IV), II, visina stijene 100 m. Vrijeme penjanja prvih penjača 2 sata. Prvi penjali Petar Kulaš i Željko Ivasić (prvu dužinu ispenjao Marko Kulaš), 5. 8. 1999. Smjer nije opremljen.

4. Borlinski smjer

Pristup. Kao za druge smjerove u Begovačkom kuku. Ulaz. Gledajući d. polovicu stijene, drugi kamin s l. strane (uži kamin). Opis. Kroz izrazito dubok, mjestimično uzak kamin, sve do vrha stijene držeći se cijelo vrijeme l. strane (III, II). Silaz. Kao i za ostale smjerove. Ocjena: III, II, visina stijene 90 m. Vrijeme penjanja prvih penjača 1,5 sati. Prvi penjali Marko Kulaš i Željko Ivasić 7. 8. 1999. Smjer nije opremljen.

1. EI GEDORE

2. DUBOVAČKI KAMIN

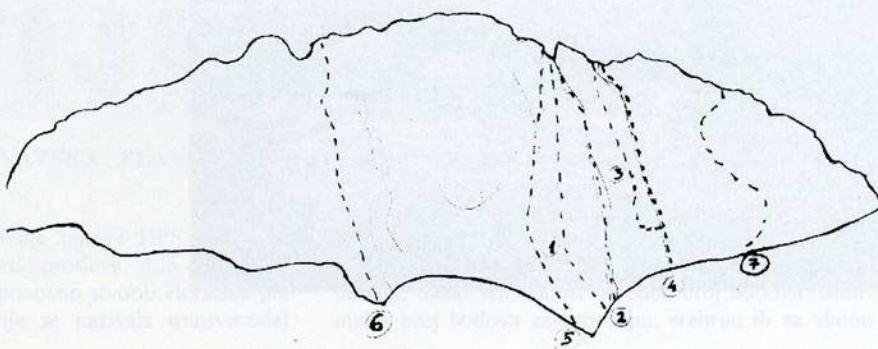
3. RODENDANSKI

4. BORLINSKI

5. TRN U OKU

6. SMJER S ŠPILJOM

7. SLOVO «S»

NOVI USPONI U HRVATSKIM STIJENAMA

Nedavno su Boris Čujić i Ivica Matković ispenjali nove smjerove u nekoliko stijena. O tome nam Čujićjavlja: U Paklenici smo, u Čuku, ispenjali 150 m visok smjer Izgubljena djeca ocjene 7. Mnogo važniji je uspon u Aniča kuku desno od Mosoraškog imenovan Zlatne godine, visok 350 m i ocijenjen sa 9!

U nižem dijelu Aniča kuka, u Stupu, ispenjali smo 120 m visok smjer Kava kod Dinka ocjene 7+.

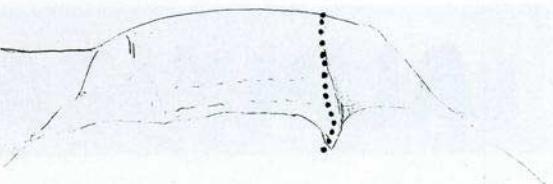
Pravi eldorado ponovo smo otkrili u području Dabarskih kukova. Tu je dosta novih, dugih smjerova ispenjao Talijan Paolo Pezzolato. Ivica i ja smo u stijeni Bačić kuka ispenjali 200 m visok smjer (prv.) Eol ocjene 7+. Sa Pezzolatom sam u stijeni Rujičinog kuka ispenjao također novi smjer Stranger to the ground visok 160 m ocjene 8-. Dosta smo penjali i u stijeni Ljubičkog kuka na Baškim Oštarijama. Tu smo Siniša Atlja i ja ispenjali Pikn zujke visok 200 m ocjene 8-, također prvenstveni. Sa Pezzolatom sam ispenjao i novi smjer Mission impossible, 200 m 8-/ A0. Oba ova po-dručja kvalitetom stijene čak premašuju Paklenicu, a ima prostora i za nove smjerove. I konačno, u stijeni Babjače iznad Omiša Matković i ja smo ispenjali još jedan novi smjer: Relaks, 150 m, 8-/. Nedavno smo uredili penjališta na Ravnoj gori, u stijenama Veličke pećine. Sada je tamo preko 20 odlično uredenih smjerova do 60 m visine, neki od dvije dužine! Raspon težina smjerova ide od 4 do 9.

Boris Čujić

GREBEN KOŠTILA

Vidova gora, Brač, južna strana

U strmom pobočju Vidove gore, koja nadvisuje Bol i Zlatni rat, ističe se zaseban izdanak zvan Koštilo. Doima se kao obla glava, sa svih strana obrubljena

vijencem stijena, koje prema jugu tvore uočljiv greben.

Pristup: iz Bola, sporednim kolnim putem koji ulazi u dolinu od Koštila, do kraja kolnog puta (proširenje). Od atle l. bez staze kroz borovu šumu, pa po kamenitoj obrasloj strani slabo vidljivim kozjim stazicama gore i l. do podnožja grebena (oko 1 h).

Ulez: na najnižem dijelu grebena

Opis: po razvedenom prvom grebenskom odsječku do vrha (II), pa dolje nekoliko m u široku škrbinu (osig). Nastaviti preko drugog strmog grebenskog odsječka gore i malo l. (III+), dok se ne položi (osig). Dalje razlomljenim položenim grebenom lako još 1D pod vršni široki strmiji skok (osig). Preko njega birajući najljepša mjesta (II) na rub stijene. Pod izlaznim skokom nailazi se na razapetu staru bodljikavu žicu, koju je netko postavio vjerojatno da sprječi prolaz ovacama i kozama po opasnoj strmini. Na položenim dijelovima grebena moguće je pristup sa strane.

Silaz: otopenjati natrag po smjeru niz izlazni skok (II) do zaravnjenog dijela grebena, odakle lako na stranu l. u pobočje i u smjeru pristupa dolje, do puta oko 30 min.

Ocjena: I-II, III+, (ostavljen 1 klin). Duljina smjera (grebena) oko 100 metara. Vrijeme penjanja: 1 h.

Prvi penjači: Borislav Aleraj i Jasmin Aleraj, 31. VIII. 1999.

Dr. Borislav Aleraj

Jasmin Aleraj na izlazu iz
Grebeta Koštila u
Vidovoj gori
Foto: B. Aleraj

SPELEOLOGIJA

19. SPLITSKA SPELEOLOŠKA ŠKOLA

Školu je od 2. travnja do 15. svibnja realizirao SO HPD "Mosor". Upisano je 13 polaznika (5 ž i 8 m), u prosječnoj dobi od 23 godine. Svi su predavači, instruktori, demonstratori i liječnik bili članovi SO "Mosor". Održano je 5 vježbi na Marjanu na uredenom vježbalištu, a ponuđen je obilazak 9 speleoloških objekata (većinom jamskih): 150 m vertikale, 225 m dubine i 410 m horizontale, te svaladavanje prepreka (devijator, medusidrište) i u onim vertikalama koje to ne zahtijevaju. Posjet nekim od ovih objekata je i estetski doživljaj što je za početnike veoma važno. Teorijski dio bio je malo širi od programa HPS, što je već uobičajeno za ovu školu. Nakon ispita (uključujući i malo "popravnih"), svi su uspješno završili školu. Novi su pripravnici Sanja Babić, Franko Barić, Ante Bigava, Ana Bučan, Sanja Burazin, Marin Glušević, Kristina Makarić, Marina Mateljak, Frane Novaković, Luka Srzentić, Goran Stipić, Marko Tabak i Mario Žižić.

(vođa škole I. T. Marinov)

ORIJENTACIJSKO NATJECANJE U PODZEMLJU

Natjecanje je održano 27. lipnja u Đukinoj jami kod Klisa. Staza se sastojala od 8 dionica, tj. 7 kružno postavljenih KT. Nužna je bila rasvjeta, oprema za spuštanje, penjanje po užetu, primjena slobodnog penjanja, provlačenje i sl. Natjecanje je bilo interno (za članove SO "Mosor") i pojedinačno, a unaprijed se nije znalo mjesto održavanja. Za stazu je trebalo od 42 do 69 minuta. Prvo je mjesto osvojio M. Žižić, druga je

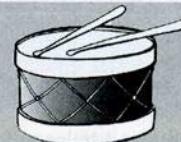
bila M. Mateljak a treće su podijelili S. Babić i A. Bigava. Natjecanje su organizirali N. Roje i I. Marinov. Nakon toga svi su se spustili do kraja objekta i u povratku skupili nekoliko vreća raznog smeća. Nagrade za najbolje su pretplate na "Hrvatski planinar" i kape SO "Mosor". Pobjednik u eko-akciji nije proglašen ali je organizator svima obećao da će ih voditi u dublje jame.
(I. T. Marinov)

PONOVNO SPELEOLOŠKI ODSJEK U PK "SPLIT"

U subotu, 6. studenog održana je u planinarskoj kući Malačka na Kozjaku osnivačka skupština Speleoškog odsjeka PK "Split". Zapravo, to je bilo reaktiviranje SO koji je djelovao od 1970. do 1978. godine. U tome vremenu SO je ostvario impozantne rezultate i kroz nj je prošlo oko stotinjak članova. Sadašnji SO sastoji se od šesnaest članova, što speleologa-pripravnika, što suradnika. Za pročelnika je izabran Božidar Sučić, tajnica je Tarita Burica, a oružar Zvjezdana Sučić. "Ponovno oživljavanje speleološke aktivnosti u PK Split dokaz je dubokih speleoloških korijena u Klubu, a zna se da dobro odgojena mladica iz starog panja gotovo uvijek daje bolje plodove" - riječi su instruktora speleologije, prvog pročelnika ranijeg SO-a, Gorana Gabrića, koje umnogome oslikavaju i podstiču ovo ponovno osnivanje. Već je održan i prvi radni sastanak, a članovi SO-a nadaju se da će uz svesrdnu pomoć speleologa iz drugih odsjeka, te svoj trud i entuzijazam, jednoga dana dostići rezultate svojih prethodnika.

(Gordana Lišnić)

VIJESTI

PRIPREMA SE HRVATSKA PLANINARSKA OBILAZNICA

Komisija za planinarske puteve HPS namjerava iduće godine, u okviru proslave 125. obljetnice hrvatskog planinarstva, ponovno stvoriti Hrvatsku planinarsku obilaznicu (prije se nazivala transverzala).

Pripremljena su pravila i odabrani vrhovi, ali se prije otvorenja očekuju prijedlozi za poboljšanje i dopune. Osnovni su podaci ovi: Vrhovi koje treba obići svrstani su po područjima. U svakom području nudi se više vrhova, a obilaznik među njima sam bira potrebnii minimum. Svaki vrh donosi određen broj bodova. Minimalan broj bodova za brončanu, srebrnu ili za zlatnu

značku te za plaketu je 150, 250, 400 i 600 bodova. Obavezan je uspon na Dinaru (osim za brončanu značku), a dokazuje se fotografijom na vrhu, jednakoj kao i usponi na vrhove gdje nema pečata. Pečati se otiskuju u dnevnik, a u njegovu cijenu nije uključena vrijednost značke (ona se plaća posebno). Priznat će se pečati iz nekih ranijih obilaznica. Neće biti tiskan poseban vodič, jer se glavnina podataka može naći u Poljakovom vodiču "Hrvatske planine".

(Tomislav Pavlin)

PLANINARSKA ŠKOLA U GOSPIĆU

Na inicijativu HPD "Željezničar" iz Gospića, 9. studenog počela je s radom planinarska škola za koju se prijavilo 80 polaznika iz sva tri gospička planinarska društva. Nastavu provode iskusni planinari i pedagozi HPD "Željezničar" i HPD "Visočica": prof. Andrija Benković, novinar Tomislav Čanić, prof. Ana Lemić, Pavao Rukavina i Željko Marić. Program škole temelji se na programu HPS-a. Škola se održava svakog utorka od 18 sati u prostorijama Gimnazije, a trajat će ukupno dva mjeseca. Nakon škole polaznici će dobiti diplome HPS-a.

(T. Čanić)

TEČAJ ZA MARKACISTE U KUTEREVU

Krajem listopada u Kuterevu je Komisija za obilježavanje planinarskih putova HPS organizirala tečaj za markaciste Ličko-senjske županije. Nažalost, odazvala su se samo tri društva i to, uz domaće Kuterevce (6 polaznika), HPD Visočica (5) i HPD "Željezničar" iz Gospića (6). Tečaj je trajao dva dana, a Kulturna udružba Karmenica - planinarska sekacija, pokazala se kao izvrstan organizator. Nastavu su izvodili Tomislav Pavlin i Bernard Margetić

(T. Čanić)

NOVI TELEFON NA KLEKU

Poduzeće HT je montiralo novi tip govornice u planinarskom domu. Pozivni broj doma: 099/442-087.

Pozivati se može kad god tko hoće, no govornica je uključena samo vikendom i blagdanima, tj. kada je u domu dežurstvo.

IZLOŽBA PLANINARSKЕ FOTOGRAFIJE

Povodom pedesete godišnjice rada PDS Velebit iz Zagreba Hrvoje Lukatela pripremio je prigodnu izložbu crno-bijelih fotografija koja se može vidjeti na adresi:

<http://www.geodyssey.com/velebit50/>

Izložba će trajati do kraja ove godine. Posjetite izložbu i upišite svoj komentar u knjigu dojmova. (P. J.)

DVADESET GODINA STANICE GSS ZADAR

PD "Paklenica" iz Zadra, pored ostalih planinarskih aktivnosti, organiziralo je i Gorsku službu spašavanja. Stanica GSS osnovana je 1979. godine. Prigodnim programom obilježila je 6. studenoga 20. obljetnicu postojanja. Danas ima 8 spašavatelja, od kojih je jedan instruktor i 4 pripravnika. Dosad je izvela oko 50 akcija spašavanja, a zasluga je i za kontinuitet Društva, jer je i u Domovinskom ratu 1993. godine oko sebe okupila 28 članova te uspjela osigurati opstanak Društva, zadržati planinarske objekte u vlasništvu Društva, sačuvati njegovo dragocjenu opremu itd. Istovremeno bila je postrojba civilne zaštite u Zadru. U tom svojstvu obavila je niz zadataka i zato je dobila brojna priznanja. Ranjena su joj bila dva člana. Prolaska je započela atraktivnim vježbama spašavanja uz upotrebu helikoptera, kao što su spašavanje iz mora u zadarskoj luci, prezentacija spašavanja "unesrećenih" s krova zgrade bivšeg hotela "Beograd" i demonstracijom penjačkih vještina s prilično visoke zgrade bivšeg hotela. Vježbe su s divljenjem pratili mnogi građani, a nazočni su bili i novinari, fotoreporteri, pa i televizijske kamere.

Nakon toga je u Domu sindikata upriličena svečana skupština, kojoj su prisustvovali predstavnici skoro svih stanica GSS iz naše Republike i brojni gosti. Pročelnik Stanice Ivan Lukić pozvao je nazočne da minutom šutnje odaju počast poginulim članovima, a potom je Siniša Primožić podnio referat. Pozdrave i dobre želje uputilo je i nekoliko gostiju, među kojima i direktor NP "Paklenica" Zoran Šikić, a pročelnik Stanice, njen suosnivač i dugogodišnji raniji pročelnik Dragoljub Begović podijelio je priznanja zaslužnim članovima. Predsjednik Komisije GSS HPS dr. Borislav Aleraj čestitao je Stanici, zaželio joj uspjeh u dalnjem radu i podijelio priznanja Komisije nekim njezinim članovima, a Stanici uručio znak GSS HPS. Potom je prireden mali koktel.

Program je završio u Planinarskom domu "Paklenica" na Velebitu zajedničkom večerom i dobrim raspoloženjem. Drugi dan su se sudionici razišli svojim kućama obogaćeni mnogim novim poznanstvima i iskustvima, uz zahvalnost organizatorima za uspješnu i korisnu manifestaciju. (D. P.)

SPAŠEN AUSTRIJSKI ALPINIST KURT MAYER

Austrijanac Kurt Mayer, iako je iskusan planinar i alpinist, pao je 24. listopada pri usponu na stijenu Čuk "Antinim smjerom" u Klancima Velike Paklenice na Velebitu, pri čemu je zadobio teške tjelesne ozljede. Prisutni penjači o padu su izvjestili Upravu NP Paklenica, a ona GSS, Stanica Zadar, PD "Paklenica". U suradnji s radnicima NP, GSS je djelovala brzo, no

kako je teren nepristupačan i težak, spasiocima je trebalo dva sata da dođu do njega. Spašavanje je trajalo ukupno 6 sati.

Spašavanje je vodio Ivan Lukić, a sudjelovali su Dragoljub Begović, Livio Kotlar, Siniša Primožić i Miodrag Kamber. Lukić je unesrećenog Mayera spustio sa stijene nakon dva sata "marinerom", nakon čega je kolima hitne pomoći prebačen u Zadarsku bolnicu, gdje je utvrđeno da mu je slomljeno osam rebara, šaka i podlaktica. Ipak, spašen mu je život, a članovi GSS su zadovoljni što je akcija uspjela. Spašavatelji ističu dobru suradnju s radnicima Parka.

(D. P.)

NOVOSTI SA ZAVIŽANA

Kao i svaki objekt, posebno starije gradnje, tako i dom na Zavižanu zahtijeva svakogodišnju obnovu. Nakon što je postavljen novi pod u skupnoj sobi (vidi HP br 11-12/97), betoniran prostor ispred doma, postavljena lamperija u sobama na katu, na red je došla i izmjena poda u velikoj i maloj blagovaonici. Do izmjene, na podu su bile daske bez izolacije koje su se rasušile (postavljene prije 35 godina). O održavanju najviše bi mogle reći Marica i Marija Vukušić, koje su poslije posjeta svake veće grupe, pod morale ručno ribati.

1. Nakon što je dignut stari pod, postavljena je izolacija (krovna ljepenka, stiropor, slijepi pod) i na njega parket koji je tri puta lakiran. Na slici Dražen Lovreček, predsjednik HPD "Jastrebarsko" i član NO HPS i Franjo Novosel, član HPD "Vinica" i predsjednik Izvršnog odbora HPS.

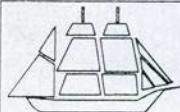

2. I ove godine (kao i prošle) ugrađena su dva nova aluminijska prozora sa izo staklima koji se zbog postojećih mjera moraju posebno raditi. Na slici Milan Ivić i Franjo Tomeš, članovi HPD "Vihor", pripasuju stare opšave na novo ugrađeni prozor.

3. Tijekom ljeta i jeseni sazidana je na Ripištu (raskrije ceste prema domu i Botaničkom vrtu) kapelica, a završetak gradnje i otvorenje uslijedit će krajem proljeća iduće godine. Za gradnju korišten je kamen izvađen iz stijena na zadnjem zavodu ceste ispod doma, čime je loše izvedeni zavoj proširen.

Tekst i slike N. Aleksić

Lapis Plus d.o.o.
UVOZ OPTIČKIH INSTR.
tel/fax: 01-4677015

Dalekozori
Zoomovi
Teleskopi
Ciljnici
Noćna optika
Monokulari

IZVOD IZ CJENIKA

**10x50 širokokutni - 489 kn
8x21 compact - 285 kn
Teleskopi već od - 649 kn
Monokular 8x21- 163 kn
Zoom 8-24x50 - 899 kn
(PDV uračunat u cijene)**

Nazovite nas i zatražite vaš besplatan prospekt

Plaćanje čekovima; pouzećem; obročno...

ARTIKLI IZLOŽENI U UREDU HPSa

EKOLOŠKI ODSJEK HPD "KAMENAR" U ŠIBENIKU

Članovi su 15-17. listopada na poziv HPD "Višnjevica", imali zajedničku radnu akciju u Ravnoj Gori (njega šume), a sve pod kapom Zeleno-plave opcije KZP. Pored toga, posjetili smo Javorovu kosu, Božji studenac, Vidikovac, Višnjevicu i Bjelolasicu - ponos Gorana. Našim dragim Goranima se zahvaljujemo na ukazanom gostoprimgstvu i zajedničkom druženju. Imali smo i dobar prijem u Ogulinu, gdje nas je primila gda. Ankica Puškarić, ravnateljica Turističke zajednice, član Zeleno-plave opcije KZP. Održala nam je i kratko predavanje o ljepotama ogulinskog krajolika. Šibenčani ne mogu ni ovo ljubazno gostoprimgstvo zaboraviti.

(V. Jurković)

SVEČANA SKUPŠTINA PDS "VELEBIT" U POVODU 50. OBLJETNICE

Planinarsko društvo Sveučilišta "Velebit" u Zagrebu, na 50. obljetnicu svojega osnutka, saziva svečanu skupštinu u četvrtak, 27. siječnja 2000. godine s početkom u 18,30 sati. Skupština će se održati u velikoj predavaonici Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Ulica Andrije Kačića Miošića 28, na istome mjestu gdje je istoga datuma 1950. godine održana osnivačka skupština "Velebita".

NAJSTARIJA GODIŠTA "HRVATSKOG PLANINARA" MOGU SE DOBITI KAO FOTOKOPIJE

Prilikom proslave stoljetnice izlaženja "Hrvatskog planinara" mnogi su planinari pitali gdje bi se mogla nabaviti stara godišta koja su odavna rasprodana. Danas je jedina mogućnost fotokopiranje. Tako se npr. prvi dvanaest godišta (1898-1909), s ukupno 1350 stranica (prosječno 110 stranica po godištu), mogu dobiti za 470 kuna (stranica po 35 lipa). Isto tako i ratna godišta (1941-1944), s ukupno 720 stranica, za 250 kuna. Javiti se uredniku, Zagreb, Vlaška 12, tel. 01/4816558.

PRODAJE SE

- Dijaprojektor Braun, Leitz sistem, 150 Wata, posve nov, za 800 kuna. Tel. 01/6676-105.

- Šator "Induplat" (Slovenija), Touring krim, od bombažnog platna, gumirano dno, za dvije osobe, te dva zračna madraca i spavača vreća, sve za 500 kn. Tel. 01/3760074.

PONOVNO VELEBITSKI PLANINARSKI PUT

Trideset godina nakon otvorenja i nakon "stanja mirovanja" uzrokovanog ratom, iduće godine se namerava VPP ponovo otvoriti. Očekuju se neke promjene na trasi, npr. umjesto KT Visočica, Badanj i Štirovac uvele bi se Stap, Veliko Rujno, Struge i Ivine Vodice. U vrijeme "mirovanja" VPP-a, obišlo je "Velebitsku obilaznicu" dosad 12 planinara, posljednji je bio Ante Juras iz Šibenika. (T. Pavlin)

PLANINARSKE OBILAZNICE

Prije Domovinskog rata bilo je u Hrvatskoj mnogo obilaznica. Iz znanih razloga neke su ukinute. Na upit Komisije za planinarske puteve HPS koje su obilaznice danas otvorene i tko ih održava, do 1. rujna smo dobili podatke za 28 obilaznica, no očekuje se da će pristići poneke, koje još uvijek nisu prijavljene iako imamo podatke da su obnovljene i otvorene! Među njima je i VPP, koji ove godine nije bio još pripremljen, iako je bila 30-a obljetnica utemeljenja, pa će se otvoriti sljedeće, 2000. godine.

SADRŽAJ 91. GODIŠTA

ČLANCI

Aleksić Nikola: 125 godina hrvatskog planinarstva	193
Aleksić Nikola: Zima na Zavižanu	16
Aleksić Nikola i Dlouhy Mišo: Mljet u riječi i slici.	215
Aleraj dr. Borislav: Gorska služba spašavanja HPS u 1998. godini	340
Aleraj dr. Borislav: Kako je nastala alpinistička zbirka u Ogulinskom muzeju	306
Baričević Tomislav: Gdje nema suše ni mirisa nema	11
Baričević Tomislav: Oko Dabarskih kukova nije živjela kukavelj	252
Blašković Vladimir: Kako je osnovano "Hrv. planinsko društvo"	131
Božičević Srećko: Winnetou u Paklenici	259
Bralić prof. Ivo: Nova zaštićena područja u Hrvatskoj	229
Buchberger Milovan: Riješen misterij Everest-a star 75 godina	318
Butala Dubravko: Kuna i Sniježnica	209
Capak Hrvoje: U sjeni pjesnika	248
Ceboci Vesna: Planinar, putem "Po stariim gradovima Ivanšćice"	207
Čaplar Alan: Jedno jesenje jutro nad Gorskim kotarom	312
Čaplar Alan: Osvit proljeća	111
Čaplar Alan: U zagrljaju karlovačkog Pokuplja	241
Čaplar Alan: XXI. skupština Hrvatskog planinarskog saveza	161
Čepelak Marijan: Kružić 98	226
Čujić Boris: Farafina Kulu Yele	97
Diljski Vlado: Prijateljski susret na Dilju	33
Dlouhy ing. Mišo: Kako pohraniti sunce	181
Dragišić Božidar: Thorong La	65
Filić Tomislav: Za kim zvona zvone	224
Fischer Darko: Kako na vrh Paga ili dopuna Poljakovom vodiču	245
Fischer Darko: Na Masadu Zmijskim putem	325
Fliss Mladen: Jedan dan na Purgerbregu	292
Gabrić Goran: Sedamdeset godina špilje Vranjače	338
Galić Zdenko: Planinarsko sklonište na Velikom Lubenovcu	250
Gospić Aleksandar: Kiša i sunce Južnih Karpat	327
Hojanić Višnja: Crnodabarska čarolija	281
Horaček Stanislav: Planinarenje na Bijelim i Samarskim st.	295
Horaček Stanislav: Prvi hrvatski planinarski vodič..	197
Hrvos Marija: Susret s proljećem na Velikom Kozjaku	255
Ivasić Mirjana: Šatorina	283
Jagačić Tomislav: Kako je Varaždinac zbljedio Sesvečane	204
Jagarić Vladimir: Lović brdo	38
Jagarić Vladimir: Podžumberak	315
Jagarić Vladimir: Planinarske šetnje Rabom	273
Jakovina Ivan: Planinari, lovci i vinogradari zajedno	334
Jakovina Ivan: Planinarsko nakladništvo u "Slavonskoj Ateni"	309
Jakovina Ivan: "Požežanin je i gorštak"	21
Jelaska Vlado: Sjećanja na Nedu	262
Josipović Čedo: Na dodiru svjetla i tame	175
Juras Ante: Ugodno u Herceg-Bosni	219
Jurković Vesna: Zov prirode	285
Jutrović Tomislav: Dnevnići su dokument prošlosti	199
Karaman Mirjana: Sedamdeset godina planinarstva u Dubrovniku	52
Karaman Mirjana: Tradicionalni uspon na Sniježnicu	80
Kaučić Milan: Tornjevi i bregovi	72
Kos ing. Mirko: 110 godina Sljemenske piramide	145
Kotlar Livio: Zimski uspon na Sv. brdo	107
Krivošić Zdravko: Obnoviti stočarske stanove na V. Lubenovcu	332
Lario Veronika: Cilj: Hunjka, 853 m	313
Lario Veronika: Planine, prijatelji	276
Lupoglavac Slavko: Staze Moslavacke gore	172
Lupoglavac Slavko: Zimska pustolovina na Jankovcu	206
Majetić Dario: Svibanjski Dolomiti	213
Majnarić Milan: Črmažov vrh u Gorskem kotaru	173
Majnarić Milan: Još o "Zelenom virusu"	253
Majnarić Milan: Kiclav vrh u Gorskem kotaru	20
Majnarić Zoran: Na Velikom Reissecku	103
Milas prof. Krinoslav: Na najvišem vrhu Niskih Tatri	5
Milas prof. Krinoslav: Idemo na Klek!	167
Miletić Arsen: I bogovi čuvaju hrabre	43
Miletić Arsen: Ljeto na osiguranim putevima	101
Munić Jagoda: Planine i kako ih volimo	280
Munjko dr. Ignac: Motrište s Modruša	82

Pavešić Miljenko: Planinarski susret na Kleku	
3. siječnja	12
Pavešić Miljenko: Sabor hrvatskih alpinista na Kleku	35
Pavković Katica: Feričanci i vaše "planine"	333
Pervan Tvrtko: Prehrana u planini.....	227
Petričević Smilja: "Padaj, samo ti padaj...!"	201
Petričević Smilja: Dodoše neki novi klinci	178
Poljak dr. Željko: Hrvatska planinarska društva 1874-1999	147
Poljak dr. Željko: Kronološka tablica hrvatskog planinarstva	153
Poljak dr. Željko: Pikes peak	288
Poljak dr. Željko: Slavimo 125. obljetnicu	129
Poljak dr. Željko: Svi naši predsjednici	141
Poljak dr. Željko: Zablude geologa Ive Velića	335
Popović Darko: Izlet na Jelenc	286
Posarić Juraj: Uredene špilje Hrvatske - stradalice rata	18
Prgin Zlatibor: Mala ekspedicija kanjonom Čikole	14
Prizmić Vinko: Prvi psi tragači u GSS Hrv. planinarskog saveza.....	45
Richter Ivica: Sunčana rosika - naša biljka mesožderka.....	37

Sirotić ing. Miloš: Na Žbevnici poslje osamdeset godina	108
Slipac Drago: Ćvrsnici u pohode	254
Slipac Drago: Piknik na gorovitom Krstacu.....	222
Slipac Drago: U pohodima Jastrebinki i Čabulji	105
Soldo Slobodan: Liskamm, 4572 m	41
Šinček prof. Mira: Planinarsko-turističko maturalno putovanje.....	211
Šoštarić Vlado: Planinarstvo u Glini jučer i danas	50
Špralja Đenka: "Izazov prirode"	48
Tadin Ivo: Kako smo gradili "Orlovo gnijezdo".....	256
Trnjar Marina: Susrele smo medvjeda.....	282
Trošelj Drago: Hrv. planinarstvo u sadašnjosti i budućnosti	156
Trošelj Drago: Velike štete u planini Krndiji	291
Zoričić Tomislav: Mt. Kenya, 5188 m	70
Žagar Jasna: Moje prvo hodočašće u planinu	311
- Hrvatski planinarski savez u 1998. godini.....	3
- Poruka čitateljima na kraju 1999. godine	305

KRAĆI PRILOZI I VIJESTI

Alpinizam	22, 54, 345
In memoriam	28, 55, 91, 122, 188, 232, 265, 341
Kalendar akcija	32, 64, 128
Obavijesti	13, 27, 272
Obljetnice	26, 86, 114, 183
Planinarstvo u tisku	26, 58, 83, 123, 185, 233, 267, 298, 344

Speleologija.....	121, 347
Tko je što u hrvatskom planinarstvu	59, 85, 117, 235, 268, 298
Vijesti	30, 60, 92, 124, 189, 236, 269, 299, 347
Zaštita prirode	18, 25, 57, 89, 118, 231, 266, 298, 342
Sjednica glavnog odbora HPS	75

UŽ ČLANAK NA STR. 346: GSS HPS U 1998. GODINI

Tablica 1.		Tablica 2		Tablica 3.		Tablica 4.	
Stanica	Broj akcija	Planina	Broj akcija	Spol	Broj	Dob. skup.	Broj osoba
Zagreb	24	Medvednica	21	F	14	1-9	5
Ogulin	7	Bjelolasica	6	M	23	10-19	12
Split	6	Biokovo	4	nerazvrstano*	100	20-29	6
Makarska	3	Hum na Visu	1	Ukupno	137	30-39	3
Samobor	3	Mosor	1			40-49	4
Zadar	2	Plešivica	1			50-59	4
Karlovac	2	Samarske stijene	1			60 -	3
Ukupno	47	Velebit	1			nerazvrstano*	100
		kanjon Dobre	1			Ukupno	137
		Ukupno	37				

Tablica 6.

Intervencije GSS HPS kod planinskih nesreća u 1998. godini

Datum	Unesrećeni	Prebivalište	Član PD	Mjesto nesreće	Ozljeda	Uzrok nesreće	Stanica
2. 1.	N.R. m 50	Split	Biokovo	Biokovo, TV reley	velika rana na tjemenu, krvarenje	posruo i udario u metalna vrata	Makarska
6. 1.	E.U. ž 60	Split	PK Split	Mosor, Lugarnica	srčana slabost, šok	dopješačila do doma i pozlilo joj	Split, helikopter HRZ
20. 1.	T.K. m 27	Zadar	Ne	Velebit, Vlaški Grad, Orljača	pothladenje, smrt	zalutao u magli i nevremenu kod Vlaškog Grada	Zadar, Zagreb pripravne: Split Rijeka, Samobor, MUP i HRZ
23. 1.	S.Č. ž 19	Zagreb	Ne	Medvednica	slabost, kolaps	nepoznato	Zagreb
15. 2.	100 skijaša i izletnika	razna mesta		Bjelolasica, Žičara Gomirkovica	bez ozljeda, zarobljeni na Žičari	kvar skijaške Žičare, iskočilo nosivo uže	Ogulin, Zagreb Split, Zadar, Karlovac
24. 5.	R.B. m 82	Zagreb	Sljeme	Plešivica	potraga, bez ozljeda	planinar zalutao	Samobor
25. 5.	V.D. m 20	Ogulin	Ne	Kanjon Dobre	rane usmice i lica, slomljena 4 zuba	poskliznuće	Ogulin
3. 7.	M. N. m 35	Češka	Ne	Biokovo	potraga, bez uspjeha	nije se vratio s planine	Makarska, Split helikopter HRZ
15. 8.	P.K. m 28	Češka	Ne	Biokovo	iscrpljenost, dehidracija	zapenjao se sam u stijeni	Makarska
25. 8.	P.V. m 22	Komiža	Ne	Hum na Visu	kontuzije kralježnice, prsa i ruku	pad s padobranskim krilom	Split helikopter HRZ
4. 9.	P. M. m?	?	Ne	Biokovo	smrt	samoobojstvo bom bom	Split
10. 10.	I.B. m 75	Zagreb	PDS Velebit	Samarske stijene	rana na čelu krvarenje	spotaknuo se u skloništu i udario glavom	Zagreb
14. 12.	E.B. ž 30	Zagreb	Ne	Medvednica iznad Gračana	potraga, bez ozljeda	odlulata od kuće	Zagreb
20. 12.	A.D. m 26	Zagreb	Ne	Medvednica, vrh	duboka porezotina ruke	ravnao svinuti štap koji je puknuo	Zagreb
30. 12.	T.Š. ž 15 I.P. ž 15 M.K. ž 15	Zagreb	Ne	Medvednica, Markov travnik	bez ozljeda, potraga	izgubile se u magli, bivakirale na otvorenome	Zagreb, Karlovac, Samobor

Planinarska kuća "Lugarnica" na Mosoru iz helikoptera

PANTONE® COLORS

CHROMOS dd

Tvornica grafičkih boja Samobor - Hrvatska

CHROMOS

Printing Ink Factory Samobor - Croatia